అశోక సామ్రాట్

ఆచార్య ఆత్రేయ

ఆదర్శగ్రంథమండలి, విజయవాడ.

తొలి కూర్పు
1957

వెల: రు 1-25

లీలా ప్రెస్
విజయవాడ

అంకితం

నా

మాతామహులు

కీ. శ్రీ ఈయుణ్ణి కృష్ణమాచార్యులవారి

పాదపద్మములకు

పాత్రలు:

అశోకుడు :	రాజు
సమరానందుడు :	సర్వసేనాధిపతి
మహావీరుడు :	సహాయసేనాధిపతి
రాధాగుప్తుడు :	మంత్రి
చంద్రగిరికుడు :	కారాగారాధికారి
విజయుడు రణవీరుడు జయానందుడు విశ్వాసుడు	రథ, గజ, తురగ పద దళాల నాయకులు
ప్రేమానందుడు :	బౌద్ధసన్యాసి
తిష్య :	రాణి
శాంతి :	మహావీరునిసతి
నిరూప :	మహావీరుని తల్లి
కాంత :	ఒక సామాన్యస్త్రీ

భటులు తదితరులు.

అశోక సామ్రాట్

[అశోకుని ఆలోచనామందిరం. అశోకుడు, రాధాగుప్తుడు, సమరానందుడు, మహావీరుడు ఉన్నారు.]

అశోకుడు: భారతభూమి నీరసించిపోతుంది. బౌద్ధమతం భారత జాతి ఉడుకునెత్తురు చల్లార్చేస్తుంది.

మగధసామ్రాజ్యపు అంకుశంలేని ఏలికలు, చీలికలై ఎవరికివారై, స్వేచ్ఛావిహారంచేస్తూ, స్వలాభదృష్టి కల్పితన్యాయాన్ని, ధర్మాన్ని శాసింపచూస్తున్నారు. ఈ విధంగాపగుళ్ళుబారిన భారతావని బలహీనమై పర దేశీయులపాలబడుతుందని మాభయం.

రాధాగుప్తుడు : నిజం!

సమరానందుడు: నిజమేకానీ — ప్రజాబాహుళ్యం ఈ పరత త్వాన్ని గమనించలేకుంది.

రాధా : గమనించేవిజ్ఞానం లేదు.

మహావీరుడు : ప్రభువులు చిత్తగించాలి. సమరనిర్వాహణానికి ఒక్కయోధులదేకాదు; సామాన్య పౌరజనసహాకారం అత్యవసరం. కళింగదేశదండయాత్ర ప్రజామోదాన్ని పొందకుంది.

అశో : సర్వసేనాధిపతులు మీారు.

సమ: ప్రభువుల అభిమానం.

అశో : అధైర్యపడటం ఆ పదవికే అవమానకరం. సామాన్య ప్రజాహృదయాన్నిగూర్చి చెప్పవలసినవాడవు నువ్వు కావు. అందుకు మంత్రు లున్నారు. సైన్య పరిస్థితి గురించి చెప్పుకోవలసిం దేదైనా ఉంటే –

సమ : చిత్తం. ఇప్పుడున్నసైన్యం కడుపుకూటికి కట్టుబడి వుంది.

అశో : అంతకన్న కావలసింది లేదు.

సమ : అది శాశ్వతంకాదేమో నని.

రాధా : వారికి వేరే ఆలోచనావకాశం లభించకుండా చేయటం నీవిధి.

సమ : చిత్తం. కళింగదేశదండయాత్రకు యీా బలగం చాలదు. సైనికులుచేరడం సులభసాధ్యంగా లేదు.

రాధా : అది మీా ప్రబోధంపై ఆధారడివుంటుంది.

సమ : లేదు ప్రభూ! చల్లని వెన్నెలకై కన్ను లప్పగించిన చకోరాలలా ప్రజలు శాంతికై పరితపిస్తున్నారు. సమరోత్సాహం జనుల్లో పట్టాభిషేకంచేసినపశుగుణం పతనదశకు వస్తోంది. మానవత్వం తలఎత్తుతూంది.

అహింసాసూత్రం మానవు డింతవరకు ఎరగని ఏదో హాయిని, ఆనందాన్ని కలగజేస్తుందనే ఆశ అందరినీ ఆవహించింది. యుగయుగాలుగా వస్తూన్న యుద్ధ వాతావరణం నుంచి బైటపడాలని మానవుడు తహ తహలాడుతున్నాడు.

రాధా : బౌద్ధమతం వేళ్లుబారుతూంది కదూ?

సమ : మతంకాదు. ఏదోమార్పు - పోల్చుకోలేని గొప్ప మార్పును అర్థిస్తున్నారు. ప్రస్తుత సాంఘికవ్యవస్థకు విసిగి వెఱ్ఱిగా ఎక్కడికో పరుగెత్తుతున్నారు.

అశో : సమరానందా !

సమ : రాజభృత్యునిధర్మం నెరవేర్చాను.

అశో : ప్రజల మానసికతత్వాన్ని గమనించలేకున్నావు. ప్రచార ప్రబోధాలతో స్వర్గాన్ని నరకంగా, నర కాన్ని స్వర్గంగా చిత్రించి నమ్మించవచ్చు.

మహా : ప్రభూ! కళింగదేశీయులు స్వాతంత్ర్యప్రియులు, వీరులు.

రాధా : అది హర్షింపతగ్గ సుగుణమే కానీ మన కడ్డురాదు. వీరులందరు అజేయులు కాలేరు.

మహా : మహాసాగరం వారి నికబలం!

అశో : అది మనవిజయాని కింకా వన్నె తెస్తుంది.

మహా : చిత్రం! ఎదిరిబలం తెలియజేశాను. దండయాత్ర ఇప్పుడు భావ్యంకాదు.

అశో : మహావీరా! మగధసామ్రాజ్యం పిరికిపందలకు నిలువ నీడకూడా ఇవ్వదు.

మహా : మగధసామ్రాజ్యాధిపతులు ఒక్క సింహాసనానికే కాదు, సామాన్య ప్రజాహృదయాధిపతులుకూడా కావాలని కృషిచేశారు ప్రభూ!

అశో : ఈ సామ్రాజ్యం మౌర్యరాజన్యుల శౌర్యచిహ్నం.

సమ : అంతేకాదు. ప్రజలయెడ వారికి, వారియెడ ప్రజలకు గల అభిమానచిహ్నం కూడా!

భౌతికబలంమాత్రం నిరుపయోగం. నైతికబలం అత్యావసరం. ప్రజాభిప్రాయవిరుద్ధమైనపనికి నైతికబలం వుండదు.

అశో : ప్రజ! ప్రజ! అర్థంలేనిమాట!

మహా : ప్రభువులు ప్రశాంతంగా –

అశో : మహావీరా! రేపే సుముహూర్తం. దండయాత్రకు సైన్యం తయారుచేయమని రాజాజ్ఞ.

మహా : ప్రభూ! ప్రజాకంఠం వద్దని ఘోషిస్తూంటే –

అశో : ఆజ్ఞాపాలనమే నీకర్తవ్యం. మంచిచెబ్బరలు మాకు.

మహా: సేవకధర్మం మానవుని హక్కయిన యుక్తాయుక్త విచక్షణను తలదన్నిపోతుందా ప్రభూ?

అశో: మహావీరా! కృతఘ్నుడవు కాలేవు.

మహా: కావాలని నా ఆశ కాదు. క్షమించండి.

అశో: ఊ

మహా: విన్నవించుకున్నాను.

అశో: మేము ఆజ్ఞాపిస్తున్నాము.

మహా: ఆజ్ఞాపాలనమే మాకు కర్తవ్యం. సెలవు. [వెళ్ళారు]

అశో: గురూ! కర్తవ్యం?

రాధా: అశోకా! అవసరాన్నిబట్టి మానవజీవితం మారుతూంటుంది నీతి, ధర్మం, ఆదర్శం అన్నీ యీ జానెడుపొట్టకు బానిసలు. ఇది మానవజీవితరహస్యం. సైన్యంలో చేరి సామ్రాట్టుకు సహకారంచేయాల్సిన అవసరం సామాన్య ప్రజలలో కలిగించాలి. తెలిసిందా?

అశో: అవును. ఆకలి, ఆశ ఇవి రెండే మానవజీవితాన్ని శాసిస్తున్నవి. వీటిచేతనే మనం శాసించాలి.

రాధా: దేశభక్తి, వీరస్వర్గం అన్న పదాలే మత్తుమందులు. వీటిపేరిటనే ఆదినుంచి ఎన్నో హింసాచర్యలుజరిగినవి.

అశో: అభిమానం ఆవేశకారణం.

రాధా : ఇంతకూ మన అభివృద్ధినిరోధకశక్తులు కొంత ప్రబలి పోతున్నా రనిపిస్తూంది.

అశో : ఎవరు? అహింసోపాసకులేనా?

రాధా : అవును. ప్రజలలో జొరబడేఅవకాశం వారికి అనాలోచితంగా ఇచ్చేశాము. ఈ భిక్షువులు ఏంచేయగల రని ఉపేక్షచేసిందీ పొరపాటే.

అశో : ఇప్పుడు మించిందేమిటి? వారి నణచివేయటం ఎంతో కాలం పట్టదు.

రాధా : ప్రజాహృదయాన్ని చూరగొన్న వారి నణచివేయటం అంతసులభం కాదేమో!

అశో : ప్రజ! ప్రజ! ఎక్కడి ప్రజ! కదుపును తొక్కిపడితే మిగిలినశక్తులన్నీ పాదాక్రాంతం కాగలవు. భయం లేదు. [గంట మ్రోగించాడు. సేవకుడు వచ్చాడు.] కారాగారాధికారి చంద్రగిరికుని తక్షణం రమ్మను.

సేవ : [వెళ్ళాడు]

అశో : ఈ దౌర్భాగ్యపు అహింసాతత్వం భారతజాతినే తినేస్తుంది. దీని నిర్మూలనమే భారతీయ అభ్యుదయం.

చంద్రగిరికుడు : [వచ్చాడు] జయము మహారాజులవారికి !

అశో : ఈ సామ్రాజ్యంలోని బౌద్ధభిక్షువుల నందరిని బంధించవలసిందిగా ఆజ్ఞనిస్తున్నాము. నిలుచున్న వారినినిలుచు

న్నష్టే కారాగారాని కర్పించాలి. రాజద్రోహులుగా పరిగణింపబడే వీరికి ప్రత్యేక కారాగారం. నరకమని నామధేయం.

చంద్ర : చిత్రం! శిక్షావిధానం?

అశో : అవసరాలను, అనుకూలాల ననుసరించి శిక్షలు ప్రయోగించే అధికారం నీది.

చంద్ర : చిత్రం!

రాధా : ఈ భిక్షువులను కరాకటివేళ్ళతో పెకలించివేయటమే నీ విధి. న్యాయాన్యాయవిచారణ అక్కరలేదు. అవన్నీ మానవకల్పితాలే. పూర్వోక్త ధర్మాధర్మ తర్కం నీ హృదయాన్ని ఆవరించి అధైర్యాని కవకాశం యీకుండా కాపాడుకో.

చంద్ర : బౌద్ధభిక్షువులను మాత్రమేనా?

అశో : తదనుచరులను కూడా.

చంద్ర : విచారణకు –

అశో : విచారణ విజయానంతరం. యుద్ధవైరుధ్యం ప్రబలకుండా చూడటం నీ విధి. రహస్యచారులు అవసరం.

చంద్ర : ఆజ్ఞ. సెలవు.

రాధా : అశోకా! నా గురుత్వం సార్థకం సఫలీకృతం చేశావు.

అశో : గురూ! పితృతుల్యులు మీరు. మీరునింపినశౌర్యమే యింకా యీ రక్తాన ప్రవహిస్తూంది. మీరు వినిపించిన వీరగాథలే యింకా యీ చెవుల్లో మారుమ్రోగుతున్నవి. అశోకుని యోధునిగా, సామ్రాట్టుగా తీర్చింది మీరు. భారతదేశం అశోకునికి ఋణపడితే మీ ప్రసాదమే.

రాధా : భారతదేశాన్నంతా ఏకపాలనక్రిందికి తేగలప్రభువు కావాలని ఆశించాను. నీలో అగుపడుతూం దా శక్తి. రాజ్యాంగంలోని అగాధరహస్యాలు అవగాహన చేసుకున్నావు. విజయం నీది. నీచరిత్ర సువర్ణాక్షరాలతో లిఖింపబడుగాక!

అశో: తమ ఆశీస్సు.

రాధా : [దీవించి వెళ్ళాడు.]

[తిష్య వచ్చింది]

అశో : తిష్యా ! ఏ మిలా వచ్చావు?

తిష్య : ఈ కుసుమంలో యీ వాసన ఎందుకొచ్చింది?

అశో : నిజమే. కానీ –

తిష్య : కానీ ?

అశో : రాచరహస్యాలతో నిండిన వజ్రాల్లాంటిహృదయాలు రాపిడిపడేస్థలం యిది. చీకటికోసల్లాంటి,

కనుగూళ్ళల్లో ఆకలిగొన్న పులుల్లా తిరుగులాడుతూం డే కనుపాపలు కలిసికొనే చోటిది. ఎన్నో దినా లుగా దాచుకున్న కోప, రోష పూరిత హృదయా లిక్కడ అగ్ని పర్వతాలలా పేలుతుంటవి. పూలు, వాసన ఇక్కడ అనుభవవేద్యం కావు.

తిష్య : ఈ తావిని ఆనందించే శక్తి, కాలం మీకు లేదు. అవునా ?

అశో : వేళ్ళచేత భూమికి బంధింపబడ్డా, ప్రేమచేత చెట్టు తన సర్వస్వం ఆకాశంవంకకే అర్పిస్తూంటుంది. మానవునికి విధి వేళ్ళలాంటిది.

తిష్య : నీరు పల్లానికి ప్రవహిస్తుంది, కానీ తనజన్మస్థానాన్ని మరల చేరుకోగలశక్తి దానికి లేదు. పిట్టలు ఆకాశం లోకి ఎగిరిపోతవి కానీ, మరల ప్రియురాలిని కలుసు కోగలవు.

అశో : పోనీలే తిష్యా ! ఏదీ ఆ పువ్వు.

తిష్య : నలిపేస్తారా ?

అశో : ఎందు కంత భయం? అబ్బ ! ఎంతవాసన – భరించ లేకున్నాను.

తిష్య : భరించటానికి కానిది బాధే కదూ !

అశో : ఆ పరిమళం చిన్ననాటిదృశ్యాలను జ్ఞాపకంచేస్తూంది. అది బాధాకరం. మరణించినవారి జీవితరహస్యాలు మరణించబోయే వారి కెలా బాధాకరాలో, అలాగే నేటియవ్వనం నాటిబాల్యాన్ని తలచుకొని ఏడుస్తుంది.

తిష్య : కానీ అనంతమైన జీవితం ప్రేమోపాసకుడైన మానిని వలె యీ యవ్వన వార్ధక్యాలవంక చిరునవ్వుతో చూస్తూంటుంది.

అశో : ఏమో ! ప్రేమ జీవితం అనంతం. నా కేమీ అర్థం కాదు.

తిష్య : అవును. వినాశంవంకకు సౌఖ్యం అనుకొని అత్యుత్సాహంతో పరువెత్తుతూండే ప్రపంచానికి స్వర్గసందేశాన్ని తెచ్చే ఆశ నిరాశల ఆచ్ఛాదనంలేని చిన్ని పాపాయి చిరునవ్వు అర్థంకాదు. పోనీ–వీణమీటనా ?

అశో : వీణ! వీణ కాదు, తిష్యా ! ఢంకా – భేరీ !

తిష్య : మరల యుద్ధమా?

అశో : అవును.

తిష్య : మరి సెలవు.

అశో : ఏం ?

తిష్య : నా కింక చోటు లేదు.

అశో : తిష్యా !

తిష్య : క్షమించండి.

అశో : వెళ్తున్నావా ?

తిష్య : మీరే వెళ్ళగొడుతున్నారు.

అశో : ఎవర్ని ?

తిష్య : ప్రేమను.

అశో : ఎక్కడికి ?

తిష్య : ఈ మీ సామ్రాజ్యపుపొలిమేరలు దాటి.

అశో : నీ ఊహాసామ్రాజ్యంలోకి వెళ్తావా ?

తిష్య : కాదు ఊహాతీతమైన సామ్రాజ్యంలోకి. ప్రేమ సామ్రాజ్యం. [వెళ్ళింది]

అశో : ప్రేమ! ప్రజ !

ఎవరంగము

ఈ తెరతీయగరాదా ?
మము దరిజేర్పగరాదా ? ప్రభు !
చిరుచిరునవ్వుల చిందెడికూనను
వలపుల తేనెల చిలికెడి కాంతను
తెరద్రోసికొని త్యజియించిన ప్రభు !
చీకటితెరలను చీల్చుకపోయి
సత్యామృతమును సాధనజేసి
పీడిత దుఃఖిత జగతికి పంచిన ప్రభు !

[మహావీరుని మందిరం. శాంతి ఉంది]

మహావీరుడు : శాంతీ! ఎప్పుడూ ఎందు కిలా తెల్లటిపూలు జడనిండా తురుముకుంటావు?

శాంతి : స్వచ్ఛమైన వెన్నెల, తెలటిమల్లెపూలు నా కతి ప్రియం.

మహా : ఆ మందారాలు అందంగా లేవూ? ఎప్పుడూ వాటి వంకే పోవు, ఎందుచేత?

శాంతి : నాకు భయమేస్తుంది.

మహా : పూలను చూచి భయమా ?

శాంతి : అవును. అబ్బ! ఎంత ఎరుపు!

మహా : ఆ కల్హారం?

శాంతి : అబ్బ! అదీ అంతే! భూమాత ఎందుకిలా రక్తాన్ని చిమ్ముతూంది?

మహా : ప్రకృతిఅంతా ధవళమైతే అందంఏముంటుంది శాంతీ!

శాంతి : అది కాదు. ఆ రక్తరాగాన్ని సహించేశక్తి నా యీ గుండెకు లేదు. ఏంచేయను?

మహా : వీరభారతనారీలోకానికి చెందినదానివన్న విషయం విస్మరిస్తున్నావు శాంతీ!

శాంతి : రక్తాన్ని త్రాగటం వీరత్వంకాదేమో! రాక్షసత్వం.

మహా : శాంతీ! సకలజగజ్జనని అయిన కాళికామాతకు రక్తం ఎంత ఇష్టమో తెలుసా? ఉదాత్తులైన దేవతలు కూడా రక్తహోమంచేస్తే సుముఖులౌతారట.

శాంతి : వట్టి అబద్ధం. క్రిమికీటకమృగాద్యవస్థలు దాటివచ్చిన మానవుడు దేవతలగూర్చి అంతకన్న అధికంగా ఊహించుకోలేకున్నాడు.

మహా : నువ్వూ బౌద్ధసన్యాసిని కానున్నావేం?

శాంతి : సన్యాసీ కానక్కర్లేదు. మానవులు మానవులుగా ఉంటే చాలు.

మహా : శాంతీ! యుద్ధరంగాన్ని ఊహించుకోగలవా?

శాంతి : ఆహా!

మహా : అక్కడ ఒక్కపొద్దు నిలబెడితే ఏమవుతావు?

శాంతి : కళ్ళనిండుకు ఒక్కసారి ఏడుస్తాను.

మహా : భయంవల్ల కదూ?

శాంతి: కాదు. ప్రేమవల్ల - జాలివల్ల!

మహా: అదే దౌర్బల్యం!

శాంతి: ఆలాగైతే మనం నిర్భయంగా నిశ్చింతగా మృగాలు కావచ్చు.

- నేపథ్యంలో -

కళింగదేశదండయాత్రకు సర్వసేనాధిపతులు సాయంకాలానికంతా హజారంవద్ద హాజరు కావలసింది.

శాంతి: మరల యుద్ధం!

మహా: అవును. ఏదీ - త్వరగా నాదుస్తులందుకో. కవచం- కరవాలం - బల్లెం - ఆ డాలు కూడా!

శాంతి : [వెళ్ళింది]

[నిరూప వచ్చింది]

మహా : అమ్మా!

నిరూప: నాయనా! కళింగదేశదండయాత్ర నిశ్చయమైందా?

మహా : అవునమ్మా!

నిరూ : మీనాన్న, మీతాత యీవయసుకే ఎన్నియుద్ధాలు చూచారు. ఎన్ని జయించారని. నువ్వు అచ్చం మీతాగారిపోలికే సుమా!

మహా : అత్తాకోడళ్ళల్లో ఎంత భావభేదమమ్మా!

నిరూ : దాని దెప్పుడూ అంతేలే! పసితనం, ఏం తెలుస్తుంది చెప్పు.

మహా : పేరుకుతగ్గట్టు ఎప్పుడూశాంతిశాంతి అంటూంటుంది.

నిరూ : రాజధర్మమైన-యుద్ధాన్నికూడా హింసగా చూస్తారు ఈ బౌద్ధభిక్షువులు. దానికీ ఆ తత్వం పట్టుపడుతూంది.

మహా : అవునుగానీ, నువ్వైనా చెప్పమ్మా దిగులుపడవద్దని.

నిరూ : దిగులేముంది. నాయనా! చూడు. నాచిన్నతనంలోనే మీతాతగారు మహారాజును ఓ యుద్ధంలో అపమృత్యువునుంచి కాపాడారట. అందుకు మహారాజులవారు మీతాత కో రత్నాలుచెక్కినకత్తిని బహూకరించారు. మీనాన్న ప్రతిసారి యుద్ధానికి వెళ్ళేముందు ఆకత్తికి నమస్కరించి మరీ వెళ్లేవారు. అపజయం అన్నమాటే ఎరుగరు ఆయనకాలంలో!

మహా : నేనూ నమస్కరించే వెళ్తానమ్మా!

నిరూ : మంచిది నాయనా! ఈనాటికీ ఏమాత్రమైనా ఉడుకు నెత్తురు మనలో ఉందంటే ఆ మహావీరులగాథలే కారణం. భారతదేశాన్ని సజీవంగా వుంచింది వారు. ఈనాడు ఆ భారం మీమీద వుంది నాయనా!

మహా : కన్నతల్లి ఆశీస్సుంటే ముల్లోకాలు జయించవచ్చమ్మా!

నిరూ : పుత్రునిచూచి గర్వించగలిగే భాగ్యం ఈజన్మలోనే అందరితల్లులకు కలుగుతుందా నాయనా!

మహా : శాంతీ!

శాంతి : [లోనుంచి] నేను వీటిని భరించలేకున్నాను.

నిరూ : అయ్యోనాయనా! దాన్ని తెమ్మన్నావా? అది తాకుతుందా? దానిఒళ్ళు జల్లుమంటుంది. ముచ్చెమటలు పోసి మూర్ఛపోతుంది. పసితనంలో మీ నాన్నకు నేను స్వయంగా తొడిగేదాన్ని ఆ కవచం.

మహా : సరే నేనే వెళ్ళొస్తా- [వెళ్తాడు]

శాంతి : [వచ్చింది] అత్తా! నా కాళ్లు తేలిపోతున్న వే!

నిరూ : మరీ పసిపిల్లవవుతున్నావు శాంతీ !

శాంతి : నా కళ్ళు మూతలుపడుతున్నాయి.

నిరూ : వీరపత్ని కావటం పూర్వజన్మసుకృతం కాదటే! అండ రికీ లభిస్తుందా ? తిలకం తేలేదూ!

శాంతి : నా చేతులు వణికిపోతున్న వే! తిలకం దిద్దలేనేమో !

నిరూ : అలా అనకు తల్లీ! ఆ తిలకమే భారతజాతికి అమర రక్ష ! అంత దిగులుపడితే ఎలాగే! ఈ ఇంటికోడళ్ళ కెవ్వరికీ లే దీ దిగులు, శాంతీ !

శాంతి : అత్త ! ఆయన వస్తున్నారు. అబ్బ !

మహా : కళ్ళు తెరచి చూడు, శాంతీ !

శాంతి : కళ్ళు తెరచినా నీటి తెరలు అడ్డువస్తున్నాయి.

మహా : పిచ్చిదానవు శాంతీ ! [నేపథ్యంలో భేరి] అదిగో పిలుపు. తల్లీ ! ఆశీర్వదించు.

నిరూ : కన్నతల్లిప్రేమ కేదైనా శక్తి వుంటే అదే నిన్ను రక్షిస్తుంది నాయనా ! వెళ్ళిరా విజయలక్ష్మితో. శాంతీ! తిలకం దిద్దు!

శాంతి : [తిలకం దిద్దుతూంది]

మహా : చేతులు వణుకుతున్నా యెందుకు !

శాంతి : కాళ్ళు తేలిపోతూన్నందువల్ల. కూలిపోతానేమో!

మహా : పదిరోజులపాటుకూడా కాలేదు. రేయిపూచి తెల్ల వారునంతలో రాలిపోయే పారిజాతాలలా మనజీవి తాలు [మరల భేరి]

మహా : వెళ్ళిరానా ?

శాంతి : [పలకదు]

మహా : పలకవేం ?

శాంతి : పలుకు రాలేదు.

మహా : ఒక్కసారి నవ్వు.

శాంతి : వేదనతోటి నవ్వు వెలితిగా వుంటుంది.

మహా : నాకు అందం అగుపిస్తుంది.

శాంతి : నాకు ఆనందం లేదు.

మహా : పోనీ - నాకోసం నవ్వు.

శాంతి : నవ్వనా - [సురల భేరి]ఆ భేరీ వికటాట్టహాసం నన్ను నవ్వనిస్తేనా ?

మహా : యుద్ధమారుతం మ్రోగిందికదూ?

శాంతి : అవును.

మహా : ఆలస్యమవుతుంది. అమ్మా! వెళ్ళిరానా -

నిరూ : చిరునవ్వుతో పంపు శాంతీ !

శాంతి : స్త్రీ చిరునవ్వుకన్న కన్నీటికే శక్తి అధికం.

మహా : వస్తా శాంతీ ! [వెళ్తున్నాడు]

[శాంతీ అన్న పిలుపుమాత్రం వినపడుతూంది. శాంతిమాత్రం నిలబడివుంది నిర్జీవ స్వర్ణప్రతిమలా]

3వ రంగము

[బౌద్ధవిహారం. కొందరు ఉన్నారు]

1 : కళింగదేశంవారు వీరావేశంతో పోటాడుతున్నారట.

2 : స్వతహాగా వాళ్ళు శౌర్యధనులు, స్వాతంత్ర్యప్రియులు.

3 : ఊర్కే ఊరేగడమేకానీ మనవాళ్ళు జయించి అవుతుందా పాడా!

2 : ఇంటిపట్టున ఊరుకుండిపోక యీ యుద్ధంఒకటి మననెత్తి మీదికి.

3 : శ్!

1 : భయ మేమిరా?

3 : చండగిరికుడు వాడిఅనుచరులు నీడలా ఎప్పుడూ మన వెంటనే వుంటారు.

1 : మహానుభావుల్ని మంచిచెప్పినవారినే కొట్లో పెడుతూంటే మనకేనా వచ్చింది.

2 : మరీ దౌర్జన్యమైపోతూంది. ఎన్నాళ్ళీ ప్రభుత్వం?

1 : మనం చేతగాక చేతులు పిసుకొంటూన్నన్నాళ్ళు.

3 : కొసకి కూటికి గుడ్డకి వాచిపోయేరోజులుముందున్నాయ్.

1 : కూటికి తరువాత, ఇప్పు మాటకే!

4 : మనలోనూ వుంది బుద్ధితక్కువ. ఇందరు పరుగుపరుగున యుద్ధానికి పోటం ఎందుకు?

1 : కసుపు కాలి, పోతున్నారుగానీ. అభిమానంవచ్చా?

2 : అప్పనుగానీ, ఈ బౌద్ధభిక్షువులను పిట్టలలా కొట్టుక పోతున్నా రెందువల్ల?

3 : అహింస బోధిస్తారని.

2 : వీళ్ళు బోధించేది ఏమన్నా సాగుతుందనా? వింటూంటే వీళ్ళలోకం స్వర్గంగా వుంటుంది.

3 : సాగకేం. అందరికీ అర్థమైతే-ఏకమైతే ఎందుకాదురా?

1 : ఊం- అసలు రాజుకు హృదయం మారాలిరా! కాకుంటే ఈ కసుపుచేతపట్టుకున్న బతుగులవల్ల ఏమవుతుంది?

2 : రాజులహృదయం కరగదు. మన కీ స్వర్గం కలగానే వుంటుంది.

4 : [మెల్లగా జారుకున్నాడు]

3 : నరకం నరకమేనట.

1 : చండగిరికుడిదార్జన్యం మరీ యిద్దై పోతూంది. కసాయి!

2 : రాణిగారితో విన్నవించుకుంటే ?

3 : రహస్యంగా తెలిసింది రా తిగారికి. రాజుకు కాదట.

2 : ఆమె ఏమంటుంది? యుద్ధం వద్దంటుందా?

[చంద్రగిరికుడు భటులు వచ్చి పొంచియుండి పడియున్నారు]

1 : మహాత్ములు వస్తున్నార్రా!

[ప్రేమానందుడు వచ్చాడు]

ప్రేమా : ఆకాశం మెరుస్తోంది. అశనిపాతాలిక ముంచుతున్నా యేమో !

1 : అంతభాగ్యమా! కరువులో ఇంకా ఎందరు కావాలో!

[ఒక యోధుడు వచ్చి సన్యాసి కాళ్ళమీద వాలాడు]

యోధు : రక్షించండి!

ప్రేమా : లే నాయనా లే!

యోధు : నన్ను శాపంనుంచి తప్పించండి, రక్షించండి!

ప్రేమా : ఏమైంది? ఎందుకంత భయం, చెప్పు.

యోధు : ప్రభుత్వం నాపైన పగతీసుకుంటోంది.

ప్రేమా : ఎందుకు ?

యోధు : నమ్మకద్రోహం చేశానట.

ప్రేమా : ఏం చేశావు ?

యోధు : యుద్ధంలో చేరాను. ఆహింస చూడలేక సహించ లేక తప్పించుకొచ్చాను.

ప్రేమా : అయితే ?

యోధు : ప్రభుత్వం నన్ను క్షమించదు. నాకోసం భటులు వెతుకుతుంటారు.

1, 2, 3ం: పాపం !

యోధు : రక్షించరూ ?

ప్రేమా : నేనా ?

ప్రభుత్వం కోపగిస్తే యీ గుబడుసన్యాసి ఏంచేయ గలడు నాయనా ?

యోధు : మీరే రక్షించకుంటే ఇంకెవరున్నారు ? మీ అహింసాతత్వం ఏమైంది. మీ భూతదయ, ప్రేమ ఏమైనవి? బుద్ధభగవానుడు మీకు ఆశ్రితరక్షణం నేర్పలేదూ? మీవి వట్టి వుపన్యాసాలేనా?

ప్రేమా : ఆగు నాయనా? ఆవేశపడకు. నాఅభ్యంతరం ఏమీ లేదు, కానీ నిజం నీకు తెలీదు. నీకన్న నేనే మృత్యు వుకు చాలా సమీపంలో వున్నాను. అనుక్షణం నన్ను నీశత్రువులు వెంటాడుతుంటారు. నిన్ను నీ శత్రువుచేతి కతి త్వరగా అందిచ్చినవాణ్ణి అవుతా నేమో నని నాభయం. నా ఆశ్రయంవల్ల నీకు భద్రత వుండదు.

చంద్ర : ఏ! ఆగండి!

ప్రేమా : రా నాయనా! కూర్చో.

చంద్ర : కూర్చోటానికి కాదు, కూర్చోబెట్టటానికే వచ్చాం. ఎవరైనా కదిలారా ప్రాణాలు దక్కవు. జాగ్రత్త. నిన్ను బంధిస్తున్నాం.

ప్రేమా : నన్నా!

చంద్ర : అవును నిన్నే! బౌద్ధవిహారాధిపతివి నువ్వేనా?

ప్రేమా : అధిపతి, ఇదిగో యీయన. [బుద్ధవిగ్రహం చూపుతాడు]

చంద్ర : ఆయన చచ్చాడు. తరువాత?

ప్రేమా : నువ్వు చావనున్నావు.

చంద్ర : అధికప్రసంగం. నువ్వేనా ప్రేమానందుడవు?

ప్రేమా : అవును.

చంద్ర: సరి. నడు శ్రీకృష్ణజన్మస్థానానికి.

ప్రేమా: ఎందుకు?

చంద్ర : రాజాజ్ఞ.

ప్రేమా : అది కారణం కాలేదు.

చంద్ర : అంతకన్న నీ కవసరంలేదు. నడు.

ప్రేమా : నా కవసరముంది. కారణజ్ఞానం నా కవసరం. నేను రాజభృత్యుణ్ణి కానుగా.

చంద్ర : [తతిమ్మావారితో] మిమ్మల్ని బంధిస్తున్నాను.

ప్రేమా : వాళ్ళ నెందుకు?

చంద్ర : అది నీ కెందుకు?

ప్రేమా : వాళ్ళు నా అనుచరులు కారు.

చంద్ర : అది మాకు తెలుసు.

ప్రేమా : మమ్మల్నెక్కడికి తీసుకెళ్తారు?

చంద్ర : నిన్ను మహారాజులదగ్గరకు.

ప్రేమా : నిజంగా!

చంద్ర : నిన్నుమాత్రం తమసముఖానికి తెమ్మని ఆజ్ఞ.

ప్రేమా : యుద్ధరంగానికేనా?

చంద్ర: అవును. ఏ! నువ్వు మరల యుద్ధానికి పోవాల్సిందే.

యోధు : బాబూ దయబెట్టండి! ఏంచేయమన్నా చేస్తాను. ఆ హింసనుమాత్రం సహించలేను.

చంద్ర : ఆఁ- [ఫట్ ఫట్]

ప్రేమా : ఆగు నాయనా! ఆగు!

చంద్ర : నడవండి - ఊఁ- నడవండి. కర్కోటకా! మిగిలిన బౌద్ధసన్యాసులను కనిపెడుతూండు.

1. 2. 3 : కర్కోటకుడా వీడు!

౪ వ రం గ ము

[యుద్ధరంగం. రేయి. కారుచీకటి.

అశోకుని శిబిరం. మసక మసకగా ఒక కాగడా వెలుగుతూంది.

కాగడాముందు అశోకుడున్నాడు. ద్వారంవద్ద భటుడు]

[సమరానందుడు వచ్చాడు]

సమ: అందరూ అప్రమత్తులుగా వున్నారు ప్రభూ!

అశో: అన్ని శిబిరాలు సురక్షితంగా వున్నాయా?

సమ : చిత్తం.

అశో : మహావీరుని కేలాగుంది?

సమ : బాధ అధికంగా వుంది.

[లోనుంచి]

శాంతి! శాంతి! ఇంకెన్నాళ్లకు శాంతి!

అశో : ఎవరది? బౌద్ధపిశాచం కాదుకదా?

సమ : కాదు మహావీరుని కంఠలావుంది.

[మహావీరుడు వచ్చాడు]

అశో : ఏమది? మహావీరా! ఎవరాశాంతి?

మహా: కాదు ప్రభూ! నా ప్రియురాలు.

అశో : నీ ప్రియురాలు! నిజం?

మహా: నిజం ప్రభూ!

అశో : సరి, వెళ్లు.

మహా: [వెళ్తున్నాడు]

అశో : ఆం–ఇదిగో, ప్రియా! అని సంబోధించు.

మహా: ఏం ప్రభూ!

అశో : శాంతి శబ్దం సమరరంగంలో ఎవరినోట రారాదు.

మహా: ప్రభూ!

బానిసత్వపు అధమస్థితిని ఆజ్ఞాపిస్తున్నారు. మానవ జన్మనే అవమానిస్తున్నారు. ఇంతటి భయంకర, అసహ్య పర్యవసానం కలుగుతుందనుకోలేదు. ఈ నాడు తెలుసుకున్నాను. మానసిక స్వేచ్ఛను అరికట్టడం ప్రభుత్వపుపని కాదు. శారీరకంగా మానవుడు అమ్ముడుపోవడం భావదాస్యానికి దారితీస్తుంది ప్రభూ!

అశో : మహావీరా!

మహా: క్షమించండి. ప్రేమకు దయకు జాలికి స్థానం యీలేని యీ కొలువుతో నాకు పనిలేదు. నాజీవితాన్ని నాజీవ శక్తిని నాసర్వస్వాన్ని అర్పించి ఈ పాపానికి రూపం

యిచ్చి, ప్రాణం పోశాను. ఎంత వికారంగా కావాలో అంత వికారంగా తయారయింది. ఇక చూడలేను.

అశో : మహావీరా! రాజక్షేమాన్ని ఆశించి–

మహా: రాజు, రాజ్యం! శాంతి శబ్దానికే భయపడే రాజు, ఆ శబ్దస్పర్శ మాత్రాన నీరసించిపోయే యోధులు ఎందుకు? మీ హృదయం ఎంతటి కర్కశశిలాఫలక మైందో చూడండి. ప్రియాంగనానామసంస్మరణ మాధుర్యాన్ని ఎరగలేని కటికగుండె.

అశో : ఇది రాజాజ్ఞ!

మహా: ఇక నన్ను బంధించదు. అజ్ఞానం విచ్ఛిన్నమైననాడు మీ ఆజాబంధాలు తెగిపోతవి. ఇదిగో నా కరవాలం.

అశో: అవసరపడుతున్నావు.

మహా: లేదు.

అశో : రాజధిక్కారము.

మహా: కావచ్చు.

అ : శిక్షార్హుడవు.

మహా: ఆ అధికారం మీ కింక లేదు.

అశో : సమరానందా! బంధించు.

మహా: మహావీరు డింకా విూ బానిస కాడు.

అశో : బానిసకాడు, బందీ.

మహా: మహావీరుని ఉడుకురక్తం ఇంకా చల్లారలేదు. ఒక్క అణువుకూడా అవమానాన్ని సహించదు.

అశో : బంధించండి.

మహా : వీరోచితమైనకార్యం చేయండి. ఇన్నాళ్ళూ ఆత్మవంచన కీ కరవాలాన్ని వినియోగించాను. ఈనాడు శుభదినం. ఆత్మగౌరవసంరక్షణానికి వినియోగిస్తాను.

అశో : ఆఁ– సమరానంద్!

[ఇరువురూ ఢీకొంటారు]

అశో : [గంటకొడతాడు. భటులు వస్తారు] బంధించండి.

[భటులు మహావీరుని పట్టుకుంటారు]

మహా : సమరానంద్ ! ఇది శాశ్వతం కాదు. నీకూ సమాన భాగం వుంది.

అశో : తీసుకెళ్ళండి.

[వెళ్ళారు]

[లోనుంచి] దాహం! దాహం! అబ్బా! గొంతెండుక పోతూంది, ప్రభూ ! సామ్రాట్! దాహం !

అ : ఎవ్వరా ! నీళ్ళు !

భటు : లేవు ప్రభూ !

అశో : లేవూ. దాపున్నే మంచినీళ్ళ కొలను నుంది. వెళ్ళు- త్వరగా-

సమ : ఉపయోగంలేదు ప్రభూ ! అంతా రక్తసిక్తమై పోయింది.

అశో : ఆ– పోనీ ఆ నీళ్ళే తెచ్చి యివ్వండి.

సమ : త్రాగనంటున్నాడు.

అశో : త్రాగనంటున్నాడూ ?

సమ : అవును. మరణిస్తాడు.

అశో : మరణించకూడదు. ఇదో నీళ్ళు నా పానపాత్రలో వుంది. తీసుకెళ్ళు. ఆ ఒక్కజీవిలో విజయాక్షరా లుండవచ్చు. ఎవ్వరినీ మరణించనీకూడదు.

[చంద్రగిరికుడు వచ్చాడు]

చంద్ర : జయము మహారాజులవారికి !

అశో : చంద్రగిరికా ! ఏ మింతదూరం వచ్చావు ?

చంద్ర : ప్రభువులఆజ్ఞ శిరసావహించి.

అశో : కృతకృత్యుడ వయ్యావా ?

చంద్ర : తమదీవన ! దయ !

అశో : భేష్ ! ఏడీ ఆ బౌద్ధసన్యాసి ?

చంద్ర : వాకిట ఉన్నాడు.

అశో : ప్రవేశపెట్టు.

చంద్ర : యుద్ధరంగంనుంచి పరుగెత్తి బౌద్ధుల నాశ్రయించిన యోధుడుకూడా వున్నాడు.

అశో : ముందతన్నే ప్రవేశపెట్టు.

చంద్ర : చిత్తం ! [వెళ్ళాడు]

[ఒక యోధుడు వచ్చాడు]

అశో : ఏమిరా?

యోధు : ప్రభూ! నావలన కాదు. ఈహింసను నేను సహించ లేకున్నాను.

అశో : సమరానందా! ఏ మంటావు?

సమ : అందరూ ధీరులు కాలేరు ప్రభూ!

అశో : భీరువులు ప్రమాదకారకులు. ఇది మహావ్యాధి! అల్లుకొని అంతాధ్వంసంచేస్తుంది. అయితే ఏమంటావురా?

యోధు : నన్ను వెళ్లనీండి ప్రభూ ! ఈ పాపపరిహారార్థం ప్రశాంత దేశాంతరాలైనా వెళ్లనీండి.

అశో : పాపమని ఎవరు చెప్పారురా ?

యోధు : ఇందర్ని అన్యాయంగా చంపుతున్నాను ప్రభూ ! వీళ్ళంతా నాకు విరోధులా ? వీళ్ళు ఏంచేశారని చంపాలి? వాళ్ల ఆలుబిడ్డలవుసురు నాకు తగలదూ ? నన్ను వెళ్ళనీండి ప్రభూ ! నా కీ కొలువు వద్దు.

అశో : వీణ్ణి సజీవంగా దహించేయండి.

యోధు : బాబూ – బాబూ – బా – [తీసుకెళ్ళారు]

అశో : ఆ సన్యాసిని తీసుకరా ! ఈ దాపున ఒక్కడూ వుండకూడదు.

[నే పథ్యంలో]

నగరం యదా పచ్చంతం
గుత్తం సన్తరబాహిరం
యేవం గోపేథ అత్తానం
ఖణోవేమా ఉపచ్చగా

[ప్రేమానందుడు వచ్చాడు]

అశో : సమరానందా ! నువ్వూ–

సమ : [వెళ్ళాడు]

ప్రేమా : ప్రభూ! చమురైపోయింది. కాగడా ఆరిపోతూంది. ఏదీ చమురు. [దాపునున్న చమురు తీసి పోస్తూ]

ప్రతిఒక్కరికీ ఒకకాగడా వుంది. కానీ వెలగటంలేదు. వెలిగితే ఇంత అంధకారం ఎందుకుంటుంది.

అశో : ఎవరు నువ్వు?

ప్రేమా : ప్రభూ! ప్రతిఒకరికీ ఒకకాగడా వుందికదూ?

అశో : వుంది.

ప్రేమా : ఎందుకు వెలగటంలేదు?

అశో : యుద్ధకాలంలో అది ప్రమాదకరం!

ప్రేమా : అంధకారం వుంటేగానీ హింససాగదు. అవును.

అశో : ఎవరు నువ్వు?

ప్రేమా : అహింసోపాసకుణ్ణి, హింసోపాసకుల తోబుట్టువును.

అశో : ఇక్కడి కెందుకొచ్చావో తెలుసా?

ప్రేమా : చావనున్నవారి చెవుల్లో శాంతిశబ్దం పోయటానికి.

అశో : ను వ్వెక్కడున్నావో తెలుసా?

ప్రేమా : ఎరగకేం? అమాయకులు, నిరపరాధులు ప్రతిఫలాపేక్షలేకనే బలిఅయ్యేచోటు.

అశో : నే నెవరో ఎరుగుదువా?

ప్రేమా : బలితీసుకొంటూన్న దేవతవు.

అశో : ఆc, ఎంతనిర్భయత్వం!

ప్రేమా : సత్యానికి జన్మస్థానం అదే.

అశో : నువ్విప్పుడు బంధితుడవు.

ప్రేమా : నేను కాదు, మీరు. అజ్ఞానబద్ధులు. నేను మీ ఆజ్ఞా బద్ధుణ్ణి. ప్రథమం బాధాకరం, ద్వితీయం శోభాకరం.

అశో : మీ అనుచరులందరూ బంధితులు.

ప్రేమా : రత్నాలు కట్టుబడ్డప్పుడే ప్రకాశింపగలవు.

అశో : మీరు రాజద్రోహులు.

ప్రేమా : ప్రజాసేవకులం. రాజు ఒక్కడు. ప్రజలు పదుగురు.

అశో : రాజద్రోహానికి శిక్ష శిరచ్ఛేదం.

ప్రేమా : రాజసేవకూ ద్రోహానికీ ఒకటేనా శిక్ష ప్రభూ! ఈ యోధులందరూ రాజసేవకులు. వీరిశిరాలు ఛేదింప బడుతున్నాయి. రాజభక్తులకు, ద్రోహిగా పరిగణింప బడే నాకు ఒకటేనా శిక్ష?

అశో : అధికప్రసంగం. శిక్షకు సంసిద్ధుడవేనా?

ప్రేమా : పుణ్యం అవమానాన్ని, హింసను సహిస్తుంది. పాపం ఎదురుతిరుగుతుంది.

అశో : తుదిగా నీవు చెప్పుకోవలసిం దేదైనా వుందా?

ప్రేమా : వుంది. ఒక్క అయిదునిముషాల వ్యవధి చాలు.

అశో : ఊఁ - కానీ -

ప్రేమా : సామ్రాట్! ఇదేమిటో ఎరుగుదువా ?

అశో : కపాలం.

ప్రేమా : ఈ కపాలపు పూర్వపశ్చాచ్చరిత్రను ఒక్కసారి స్మరించుకోగలవా ?

అశో : వృథాకాలయాపన! నీ కున్నది అయిదునిముషాలు మాత్రమే.

ప్రేమా: నిజం పలికావు. నాకేకాదు, ఈ మానవుల కందరికీ వున్నకాలం అతిస్వల్పం. విను.

ఈ కపాలం ఎన్నిరాజ్యాల నేలింది, ఎన్ని యుద్ధాలు చేసింది, ఎన్నిశత్రుశిరాలు భుజస్కంధాలనుండి దొర్లి పోగా చూచింది.

ఈ కపాలమే మానవజీవితం సౌందర్యమయం సుఖమయం కావాలని ఎన్నిపూదోటలు, ఎన్ని విలాస మందిరాలు, ఎన్ని హంసతూలికలు నిర్మించింది.

ఈ కపాలం మానవజీవితం విజ్ఞాననిలయం కావాలని ఎన్నికావ్యాలు, శాస్త్రాలు, కళలు చేకూర్చింది. మానవజీవితాన్ని ఒకవంక కళాసీమగా, మరోవంక గొప్ప తపస్సుగా చేసింది. కానీ ఇప్పుడు ? దీని గతేమిటి?

అశో : నీకు రానున్నగతి.

ప్రేమా : మర్త్యులకందరికీ అదేగతి. కానీ ఇంతకృషి ఈ కపాలంచేత చేయించి దేమిటి?

అశో : విధి.

ప్రేమా : కాదు. ఆశ. ఆనందానికి సుఖానికి. తన జీవితంలో తన కార్యాలఫలితం అనుభవించిందో లేదు—మన యీనాటి మంచిచెడలకు యీ కపాలమే - ఈ నిర్జీవ కపాలమే కారణం.

అశో : అయితే నువ్వనే దేమిటి?

ప్రేమా : నీచేతలు నీతోపోవు. నీ పాపపుణ్యాలకు నీకన్న ఇతరులే అధికంగా అనుభవిస్తారు. సత్కర్మచేయటం మానవధర్మం. సామ్రాట్! పూర్వీకులు సాధింప దలచి, ప్రయత్నించిన దేవత్వానికి దగ్గరకుపోవటం సత్కర్మ. దూరం పోవటం కాదు. యుగయుగాలుగా ఆ మహనీయులు ఆర్జించిన మానవత్వాన్ని దగ్ధం చేయటం కాదు. ప్రపంచకళ్యాణానికై వారు చేసిన యీసేవను నిర్మూలించటం కాదు. రక్తస్నానం చేయటం కాదు.

అశో : ఆగు - [ద్వారముముం దెవరో పరుగెత్తినటుంది] ఎవరది - ఎవ రా పరుగెత్తింది? బంధించు. - అయిపోయిందా ?

ప్రేమా : మహారాజులకు మరింత విశదంగా చెప్పాల్సిన అవసరం లేదు కాబట్టి.

అశో : నీ మతం మార్చుకోగలవా?

ప్రేమా : మృగం కాలేను.

అశో : ఎవరది [ఒకస్త్రీని సేవకుడు తెచ్చాడు]ఎవరు నువ్వు?

ప్రేమా : ఆమెరాకకు కారణం నేను చెప్తాను సామ్రాట్! మీ సామ్రాజ్యకాంక్ష.

అశో : ఏమన్నావు?

ప్రేమా : నిజం పలికాను. మీయుద్ధం ఆమె నీదౌర్భాగ్యస్థితికి దింపింది. శీలాన్ని అమ్ముకుంటేగానీ జీవించలేని అధమస్థితి కల్పించింది. అమానుషజీవిని చేసింది. ఇప్పుడైనా ఆలోచించండి ఎవరిసుఖానికీ యుద్ధం?

అశో : భావి ప్రజాసుఖానికి.

ప్రేమా : భావిప్రజకు మీ రందివ్వబోయే రాజ్యసుఖం కన్న యీ పాపభారం అధికం. విరుగుటకన్న పెరుగుట అధికం ఈ పాపానికి.

అశో : ఎవరు నువ్వు?

ప్రేమా : ఎవరిరా

స్త్రీ : అశోకమహారాజులది.

ప్రేమా : నీపేరు?

స్త్రీ : కాంత.

అశో : ఎందు కొచ్చావు?

కాంత : ... ...

ప్రేమా : నీభర్త లేడామ్మా?

కాంత : యుద్ధంలో చనిపోయారు. పిల్లలుకలదాన్ని. బ్రదుకు లేదు. ఊరంతా కరువు, నాలా ఎందరో—

ప్రేమా : శాంతిశ్శాంతి!

అశో : ఎవరక్కడ - ఈ పిశాచాలను నరకంలో తోయండి.

కాంత : నరకంలోనా? నా బిడ్డలు, నా పసికూనలు ఏమౌ తారు? వారికోసం నా జీవితాన్ని, నా శీలాన్ని, ఆరో గ్యాన్ని నాశనంచేసుకున్నాను. మాతృత్వమైనా నిల్పండి. నన్నా అశోకసామ్రాట్టు దగ్గరకైనా పో నీండి. ఈఅధర్మాన్ని ఆయన అవునంటాడూ? ఎక్కడ సామ్రాట్టు ఎక్కడ చెప్పండి.

అశో : నేనే.

కాంత : ఆ— మీరా - మీరా! - సామ్రాట్! ఎంత రాక్ష సత్వం? కోటానుకోట్ల అబలలహృదయాలలో రేగిన యీ అగ్ని నిన్ను - నీ అన్యాయాన్ని దహించే

స్తుంది. తప్పదు. కానీండి. ఎన్నాళ్లీ అన్యాయాన్ని సహిస్తారు మానవులు.

అశో: వీరిని నరకంలో తోయండి.

ప్రేమా: ఆగు! ఒక్కమాట. నువ్వెందుకు నన్ను బంధిస్తావు? కారణం ఎరగవు. చెప్తా విను. నేను నీకూ, నాకూ, ప్రపంచానికీ మంచి చెప్పాను. ఆ మంచి ఆ ఒక్క రాజుకు నచ్చలేదు. ఆ ఒక్క రాజుకోసం నువ్వు నన్ను బంధిస్తున్నావు. అంతేనా! నీ క్రోధహృదయం ఎందుకు? నీ కీతల ఎందుకు, తలలో ఈ మెద డెందుకు?

అశో: చూస్తావేం. తీసుకెళ్లు ఆ కౌపీనభిక్షువును ముందు.

ప్రేమా: నిరాయుధులైన భిక్షువులంటే నీకెందుకు నాయనా అంతభయం!

శివరంగము

[మహావీరుని మందిరం — శాంతి వుంది]

శాంతి :

కారుమేఘముల కటికిచీకటుల
మెఱసిపోయినది నీచూపే
దారలిపోయినది నా బ్రతుకే

పొదలమాటున పూలదొన్నియల
చిలుకరించినది నీవలపే
పులకరించినది నాతలపే

కలలుగన్న ఆ మలిజాములలో
పలుకరించినది నీపిలుపే
పలవరించినది నామనసే

ఇంతలోన నీ వెటుకు పోతివో
అలుక కలిగెనా నాదేవా?
అలసి విలిచెనే నీదేవి!

[నిరూప వచ్చింది]

నిరూ : లతికవిషయం విన్నావటే ?

శాంతి : లతిక ఈలా అవుతుందని అనుకోలే దత్తా!

నిరూ : విధి తల్లీ!

శాంతి: విధి! ఎవరు విధించారు? దేవుడా? పాపం! చిన్నతనం నుంచి ఎరుగవూ లతికను?

నిరూ : ఎరక్కేం. చిలకాగోరువంకలలా ఎంత అన్యోన్యంగా వుండేవా రా దంపతులు. ఎంతపచ్చనియిల్లు!

శాంతి: నలుగురు పిల్లలతల్లి. ఈనాడు ఆమె శీలాన్ని అమ్మకో వలసివచ్చింది. నా కేడుపొస్తూందే.

నిరూ : ఛా! ఏడుస్తా వెందుకే?

శాంతి: అధర్మయుద్ధానికి పురుషు లాహుతి అవుతూంటే ధర్మయుద్ధానికి స్త్రీలైనా మిగిలివుంటారని ఆశపడ్డాను. స్త్రీలోకంకూడా ఈలా క్షీణించిపోతూంది. ఆత్మనశించిన యీ ఆడవాళ్ళు ఎలా వీరవనితలు కాగలరత్తా?

నిరూ : నీకు వెర్రెత్తుతూందే –

[లోపలనుంచి శాంతీ! శాంతీ! అన్నపిలుపు]

శాంతి : ఎవరు? రాండి.

[ప్రేమానందుడు, అతనిభటులు వచ్చారు]

శాంతి: దయచేయండి. మహాత్ములకీదాసురాలి నెలా తెలుసు?

ప్రేమా : నీభర్తవల్ల నమ్మా!

శాంతి : ఎక్కడున్నారు? ఎప్పుడు చూచారు?

ప్రేమా : యుద్ధరంగంలో – మొన్న రేయి చూచాను.

శాంతి : ఎలాగున్నారు?

ప్రేమా : ఇదిగో తల్లీ! [జాబిచ్చాడు]

శాంతి : [జాబు చదువు ంది]

[జాబులో]

శాంతీ! ప్రియా! బానిసత్వపు అధమస్వరూపం చూచాను. దౌర్జన్యపు వికారరూపం తిలకించాను. నీ నామజపంకూడా చేసుకోలేని దౌర్భాగ్యస్థితి కలిగింది. ఇది మానవజన్మకే అవమానం, అసహ్యాం.

అన్యాయాన్ని అరికట్టి, అహింసను స్థాపించి, నీసామ్రాజ్యాన్ని నెలకొల్పు. కంకణంపూను. ఆనాడే నా ఆత్మశాంతి.

ఆలాంటిసుదినం కలుగుతుందనే ఆశతోనే మరణిస్తున్నాను——

శాంతి : [నిర్జీవలా నిలబడివుంది. జాబు జారిపోయింది]

ప్రేమా : నీపేరు ఉచ్చరించకూడదని రాజాజ్ఞ!

శాంతి : ఎందుకు?

ప్రేమా : అది అపాయకరమట! అపజయానికి పునాదిఅట!

శాంతి : అపజయం! యుద్ధం! ఎందు కీ యుద్ధం? ఎవరికోసం యీ మరణం?

ప్రేమా : మహావీరు డ ఆజ్ఞకు ఎదురుతిరిగాడు. ఫలితం కారాగారం. కారాగారంలోనే మరణించాడు.

శాంతి : ఆఁ——

ప్రేమా : తల్లీ! నిరంకుశత్వం మానవుని కనీసపు హక్కులను కూడా తుడిచేస్తూంది.

శాంతి : నావిష్ణుః పృథివీపతి అని శాస్త్రి లెందుకింకా ఘోషించాలి? ఈ అనంత అమాయక హింసే రాజ ధర్మమా?

ప్రేమా : తల్లీ!

శాంతి : కన్నీ రింకిపోయింది మహాత్మా!

ప్రేమా : నిప్పుకలు కురుస్తుంది. కన్నీ రింకిపోయినకళ్ళు వడిస్తే కాలదావానలం వెలువడుతుంది.

శాంతి : అన్యాయం, అశాంతి దహింపబడుతుందా?

ప్రేమా : తప్పక! నారీలోకం నడుముకడితే అసాధ్యంఅనేది వుండదు. స్త్రీ శక్తిస్వరూపిణి. మహిషాసురుని సంహరించిన మాత, మృత్యువును జయించిన మానిని, మార్తాండుని నిల్పిన మహిళ మనవారే. ప్రకృతి చెలరేగితే అంతా నాశనమవుతుంది.

శాంతి : మహాత్మా! నన్ను స్వప్నలోకాలకు లాక్కుపోతున్నారు.

ప్రేమా : లేదు తల్లీ! వాస్తవికలోకానికే తెస్తున్నాను. స్త్రీ తన్నుతా నెరిగినప్పుడే మానవలోకానికి కళ్యాణం, శాంతి, అభ్యుదయం!

శాంతి : న న్నేంచేయమంటారు? చెప్పండి!

ప్రేమా : ప్రశాంతంగా యోచనచేసుకో. ఈ అధర్మానికి కారణం ఊహించుకో! నీకే సులభంగా గోచరిస్తుంది నిర్మూలనమార్గం.

శాంతి : విప్లవం కావాలా?

ప్రేమా : విజ్ఞానం కావాలి!

శాంతి : ఎవరికి?

ప్రేమా : అజ్ఞాన ప్రజాబాహుళ్యానికి.

శాంతి : విప్లవం తప్పదేమో!

ప్రేమా : రావచ్చు. అందువల్ల అపాయంలేదు.

శాంతి : ఈ విప్లవాన్ని సహించుకోగలనా, మహాత్మా! ఈ పొంగివచ్చే వెలుగు ఒక్కసారిగా నాకళ్లు కప్పే యదుకదా? అబలను కాను కదా? సుకుమారభావం నన్ను వెనక్కు లాగదు కదూ?

ప్రేమా : భయపడకు తల్లీ! ఈ నాలుగుగోడలు దాటి ఒక్కసారి విశాలప్రపంచాన్ని వీక్షించు. ఈ రేగిన అగ్నికణం ఆరిపోకముందే ముందడుగువేయి.

శాంతి : మీా ఆశీస్సు.

ప్రేమా : తల్లీ! ఒక్కమాట జ్ఞాపకముంచుకో! కష్ట మొకరిది, ఫలిత మింకొకరిది. ఇదే అన్ని అన్యాయాలకుమూలం. అనుక్షణం యీా సూత్రాన్ని స్మరిస్తూండు.

శాంతి : నిజం మహాత్మా! అదే ఆది.

ప్రేమా : మరి సెలవు. నే నిక అగుపడను. రాజాజ్ఞ నన్ను నరకానికి లాగుతూంది. ఇదిగో అమాయకులైన ఆజ్ఞా నిర్వాహకులు.

శాంతి : మీాకు కారాగారనిర్బంధమా?

ప్రేమా : అవును తల్లీ! ఏం? ప్రశాంత తపోభూమి అది. కారాగార నిర్బంధితుల శబ్దాలేని శాపాలే అశనిపాతాలు. పాపం బ్రద్దలయ్యేముందు పొందే పరిపక్వదశ యిది. విచారించకు.

శాంతి : మరి - మీాకు ఎలా రాగలిగా రిక్కడికి?

ప్రేమా : బానిసలకు హృదయం సుషుప్తిఅవస్థలో వుంటుంది. పాలకుల గుండెలు బండబారి వుంటవమ్మా! వీరి ఆకలి నన్ను బంధించినా, అంతర్వాణి సత్యంతో సహకరించమని బోధించింది. అందువల్లే యీా అవకాశం లభించింది.

శాంతి : [మోకరిల్లింది]

ప్రేమా : నీ సామ్రాజ్యం త్వరలో స్థాపింపబడుగాక !

శాంతి : గురూ!

ప్రేమ : తల్లీ!

శాంతి : క్షుధాగ్నిలో కుమిలిపోతూ, ఆత్మను, హృదయాన్ని చంపుకొని నిర్వీర్యులై నీరసించిపోతూన్న యీమానవులతో ఏంచేయగలను మహాత్మా ?

ప్రేమా : సృష్టికారణం ఆకలి, స్థితికారణం ఆశ. వెఱ్ఱితల్లీ! ఆకలిమంటలలోంచి విప్లవాగ్ని వెలువడడం అతి సులభం. ఆకలివున్నప్పుడే ఆవేశం. కడుపునిండినప్పుడు మనసు శూన్యమవుతుంది. తెలిసిందా ?

శాంతి : తెలిసింది.

ప్రేమా : ఆత్మవిశ్వాసాన్ని విడనాడకు. నీకర్తవ్యం నిర్వర్తించు. బోధిసత్వుని ఆశీస్సు నీ కెల్లప్పుడూ వుంటుంది. [వెళ్లాడు]

ఉ ప ర ం గ ము

[రాచనగరు. ఉద్యానవనం. రాణి తిష్య ఉంది.]

ఈ వీణలోనుండి యెన్నియో రాగాలు
ఈ గాలిలో కలిసె చల్లగా - మెల్లగా
వలపెల్ల మెలమెల్ల వెదజల్లు రాగమ్మొ
ఈ మావిచివురాయె నెఱ్ఱగా - కమ్మగా
కలగాంచి పరువెత్తు సొబగు సంగీతమ్మొ
ఈ లేడి చూపాయె నల్లగా - కొల్లగా-
మనసెల్ల బరువెక్కి వెడలు నీరాగమ్మొ
ఈ ఊర్పు తరగాయె వేడిగా - వాడిగా -
రాగాలవేగాన రేగు నా వేదనే
ఈ బాష్పకణమాయె ఏరుగా పారగా.

[శాంతి వచ్చింది]

శాంతి : జయము మహారాణికి!

తిష్య : ఎవరు నువ్వు?

శాంతి : మీలాంటి స్త్రీని.

తిష్య : ఎందు కొచ్చావు?

శాంతి : రాజభోగాలక్రింద, చీని చీనాంబరాలక్రింద అణిగి
పోతూన్న మీ మాతృత్వాన్ని నిద్రలేపటానికి.

తిష్య : ఓహో! ఆ అవసరం నీ కిప్పు డెందుకు కలిగింది?

శాంతి : బిడ్డలు ఆ మాతృత్వానికై వాచిపోతూన్నారు. వారిరోదనలు అరణ్యాలపాలవుతూన్నవి.

తిష్య : తల్లికి బిడ్డలపై ప్రేమనేర్పటం సృష్టిలో ఇదే మొదటిసారి. అందుకు ను వ్వవతరించావా?

శాంతి : తల్లి బిడ్డలను మరవటం యిదే మొదటిసారి. అట్టి తల్లులే అవతరించినప్పుడు యిట్టిబిడ్డలు పుట్టటం అసంభవం కాదు.

తిష్య : మా సామ్రాజ్యప్రజవేనా నువ్వు?

శాంతి : అవును.

తిష్య : మగధసామ్రాజ్యం నిన్ను కన్నందుకు గర్విస్తుందిలే!

శాంతి : కానీ మగధసామ్రాజ్యంలో పుట్టినందుకు గర్వించాల్సిన అవసరం మాకు లేకుంది.

తిష్య : ఏమన్నావు?

శాంతి : తల్లీ! [మోకరిల్లింది]

తిష్య : లే – నీ పేరేమి?

శాంతి : శాంతి.

తిష్య : శాంతి! ఎంత తియ్యటిపేరు. ఏం వచ్చిం దిప్పుడు?

శాంతి : ఇదో తల్లీ! నా మాంగల్యం– కళింగదేశవిజయానికై బలవంతంగా హరించబడ్డ నామాంగల్యం.

తిష్య : నీభర్త చనిపోయాడా?

శాంతి : చనిపోలేదు. అన్యాయంగా చంపేశారు.

తిష్య : ఎవరు?

శాంతి : మీరు.

తిష్య : నిజం తెలియక మాట్లాడుతున్నావు శాంతీ! ఎవరు? ఎందుకు చంపారు?

శాంతి : మీరే—మీరే చంపింది. మీ సామ్రాజ్యకాంక్షకు బలితీసుకున్నారు. నా భర్తలా కోటానుకోట్ల అమాయకులరక్తంతో మీ విజయాక్షరాలు వ్రాసుకున్నారు.

తిష్య : మా విజయం మీది కాదా శాంతీ!

శాంతి : కాదు. ఎందుకవుతుంది? అయితే ఇంత విచారమెందుకు?

తిష్య : ఎందు క్కూడదు?

శాంతి: మేము వాంఛించనిదే మా దెందుకవుతుంది? మాదని ఎలా అనుకుంటాం. అవసరంలేక, ఆశలేక మేమెందుకు ఇంతత్యాగం చేయాలి?

తిష్య : మీకు సామ్రాజ్యం వద్దా?

శాంతి : మా క్కావలసిం దీ సామ్రాజ్యం కాదు.

తిష్య : మీరు వాంఛించే దేమిటి శాంతీ?

శాంతి : అహింసాసూత్రంమీద నిర్మింపబడి, ప్రేమతో ఏకమై బాధ, భేదం ఎరగనిరాజ్యం; సత్యం స్వేచ్ఛగా తలయెత్తుకొని తిరుగగల సామ్రాజ్యం; మానవులు దేవతలు కాగల సామ్రాజ్యం రామరాజ్యం తల్లీ!

తిష్య : ఉద్రేకంలో ఆచరణ కసాధ్యాలు చెబుతున్నావు.

శాంతి : తల్లీ! నీలో స్త్రీత్వం లేదూ! స్త్రీమాధుర్యమూర్తి, మాతృమూర్తి, సౌందర్యమూర్తి అన్నవిషయం మరచిపోయావా? ఈ రాచనగరు నిన్నింత మోసం చేస్తూందా?

తిష్య : శాంతీ! కూర్చో. ఫరవాలేదు. నావలన నీ కావలసిందేముంది? చెప్పు!

శాంతి : తల్లినుండి బిడ్డలకేంకావాలి? అదే! ప్రేమ. ప్రేమ కోసమే తపిస్తున్నాము.

తిష్య : అందుకు నేను చేయగల దేముంది? నాప్రేమ అందరికీ అందుబాటులో వుంటుంది— వుందికూడా!

శాంతి : మీరు యీరాజ్యానికి రాణి. రాజ్యంలోని ప్రజలకు తల్లి.

తిష్య : కాదు శాంతి! పొరబడుతున్నావు. నేనురాజుభార్యను అంతే!

శాంతి : మీరే అలాఅంటే మే మేం చేయగలం? ఒక్కసారి మీ సామ్రాజ్యప్రజవంక చూడండి. రాణిగా కాకున్నా సామాన్య స్త్రీగా చూడండి. కరువు, కాటకం, యుద్ధజ్వాలలు! మానవజీవితం మృత్యుతాండవరంగస్థలమైంది. బ్రదుకంటే భారం, బాధ అయింది. బ్రతకడమంటే భయపడుతున్నాడు మానవుడు.

తిష్య : ఎందుచేత?

శాంతి : ఈ హింస, దారిద్ర్యం.

తిష్య : మీ రూహించే సామ్రాజ్యంలో యివన్నీ వుండవంటారా?

శాంతి : అనటం కాదు, ఉండటాని కవకాశం లే .

తిష్య : వట్టి వెఱివి శాంతీ! ఈ కరువు కాటకం ఉండాలని ఎవరు వాంఛిస్తారు? పాలకులుమాత్రం తమరాజ్యం ఇంత వికారంగా వుండాలనే ఆశిస్తారా?

శాంతి : మరెంక ీ తల్లీ యీలా వుంది!

తిష్య : శాంతీ! ౹ వసరకార్య నిమగ్నులై సామ్రాజ్యాధిపతులు వీటివంక చూచి నివారింపలేకున్నారే కానీ, వారి పాలకధర్మాన్ని మరచి కాదు. శాంతీ! కానీ, మీ సామ్రాజ్యంమాత్రం వట్టి గాలిమేడేమో!

శాంతి : అయితే యీహింసకు అంతంలేదనే అంటారా?

తిష్య : అవును. మానవులు మానవులుగా పుట్టినంతకాలం ఇంతే. మానవులు దేవతలుగా పుడితే ఏమో చెప్ప లేను.

శాంతి : ఎంతదట్టమైన అజ్ఞానం? ఎంత ఆత్మవంచన?

తిష్య : అనుకోటం వేరు, ఆచరణ వేరు శాంతీ! అనుకున్న వన్నీ ఆచరించగలిగితే ప్రపంచం ఏనాడో అంతరిం చేది. శాంతీ! ఇంతటి మహాసామ్రాజ్య పాలనభారం ను వ్వెన్నడూ ఎరుగవు ఊహించుకోలేవు కూడా! అహింస కేవలం ఆచరణ కసాధ్యమైన ఒక తియ్యని సిద్ధాంతం. అంతే!

శాంతి : ప్రజలు కోరుకున్నారు. ప్రజలు వద్దన్నదాన్ని ఆచ రించటంకన్న కావాలన్నదాన్ని ఆచరించటమే కష్ట మంటారా?

తిష్య : తమకు నిజంగా కావలసిందేదో నిర్ణయించుకోగల విజ్ఞానం ప్రజలలో లేదు శాంతీ! ఇవన్నీ తాత్కాలిక మైన పొంగులు.

శాంతి : ప్రజాభిప్రాయాన్నే కాదంటారా?

తిష్య : అభిప్రాయాలు కుదుర్చుకోగల అర్హత ప్రజల కింకా రాలేదంటాను,

శాంతి : మీ పరిపాలనకే అది కళంకం కాదూ?

తిష్య : కావచ్చు.

శాంతి : అయితే మా ప్రార్ధనలు, రోదనలు, నిష్ఫలాలా? ఈ ప్రజాభిప్రాయవిరుద్ధమైన ప్రభుత్వమే సాగుతుందా?

తిష్య : వేరే గత్యంతరం లేదు.

శాంతి : మా కోర్కె నిరాకరిస్తారా?

తిష్య : అంగీకరించి చేసే ఉపకారం లేక.

శాంతి : భ్రమపడ్డాను. మీరు చేసేఉపకారం ఏమీ లేదు. స్వేచ్ఛ ఒకరిచ్చే దానం కాదు. ఆత్మబలంలేనివాళ్ళే యాచకు లవుతారు. బుద్ధభగవానుడు నింపిన ఆత్మ బలం ఉండగా మేము యాచకులం కాము.

తిష్య : బుద్ధభగవానుడు మీలో ఆత్మబలంకన్న వెట్టిసే అధికంగా నింపాడు.

శాంతి : సరి! మా కామితాన్నికై మేము భిక్షువులం కాము. మీముందు అంజలిఘటించి ప్రార్థించము. మా సామ్రాజ్యాన్ని స్థాపించుకోగలశక్తి మాలోనే వుంది. సెలవు.

తిష్య : శాంతీ! ఒక్కమాట!

శాంతి : మీతో మా కింక పనిలేదు. [వెళ్ళింది]

[అశోకుడు వచ్చాడు]

అశో : తిష్యా!

తిష్య : ప్రభూ !

అశో : రేపే విజయోత్సవం.

తిష్య : ఎవరివిజయోత్సవం

అశో : మన విజయోత్సవం !

తిష్య : మీ విజయోత్సవం అనండి.

అశో : నీది కాదూ ?

తిష్య : నేను మీరాణి నైనందున నాదీ కావచ్చు.

అశో : పట్టణమంతా అలంకరింపబడ తూంది. ఇంటింట పచ్చని తోరణాలు- వీధివీధికి విజయధ్వజాలు.

తిష్య : ఆ పతాకాలు, పచ్చనితోరణాలు ప్రజలకు అర్థ రహితాలు.

అశో : అబ్బ! ప్రజ! ప్రజ! ఈ పెనుభూతం రాచనగరును కూడా ఆక్రమించింది!

తిష్య : ప్రభూ !

అశో : ఏం తిష్యా!

తిష్య : సహధర్మచారిణిని. మంచి సెబ్బరలలో సహభాగం పంచుకునే బాధ్యత కలదాన్ని. నాస్థానానికి గల గౌరవంచేతనైనా నా ప్రార్థన వినండి.

అశో : ఏమది చెప్పు!

తిష్య : ప్రభూ! బౌద్ధమతం ప్రజాహృదయాన్ని చూరగొన్నది. సుస్థిర శాంతికోసం తపిస్తున్నారు.

అశో : అయితే ?

తిష్య : కళింగదేశ దండయాత్ర పట్టుపట్టి సాగించారు. నిరంకుశత్వం ప్రజాహృదయంలో విప్లవాన్ని రేపింది. ఏనాడో ఎందుకు? మనకళ్ళఎదుటే అది భయంకరంగా విరగబడుతుందేమో నని నా భయం ప్రభూ !

అశో : తిష్యా !

తిష్య : క్షమించండి. రాణిగా కాదు. సామాన్యస్త్రీగా మాట్లాడుతున్నాను.

అశో : నిన్నూ యీ బౌద్ధపిశాచం ఆవేశించింది.

తిష్య : న్యాయం, ధర్మం కాలం నిర్ణయిస్తుంది ప్రభూ ! కళ్లకు, చెవులకు బహుజనవాణిలో కాలం మనకు గోచరిస్తుంది. కాలానికి కట్టుబడిపోడం కర్తవ్యం.

అశో : రాజ్యపాలన నెరుగని అజ్ఞానులు పలికేలా మాట్లాడుతున్నావు తిష్యా !

తిష్య : రాజ్యపాలన పుస్తకజ్ఞానాన్నిబట్టి కాదు. ప్రత్యక్షపరిస్థితులబట్టి మారటం భావ్యం.

అశో : తిష్యా : నీ ఆవేదనను గమనించాను. కానీ, ఇటు చూడు, ప్రజలకన్న నా బాధ్యత అధికం. నువ్వే యోచనచేయి. నేను భూత, భవిష్య ద్వర్తమా నాలకు జవాబు చెప్పవలసిన బాధ్యత కలవాణ్ణి. అశోకుడు భారతదేశాన్ని అధోగతిపాలు చేశాడనే అపకీర్తి చరిత్రకారుడు శాశ్వతంగా వ్రాస్తాడు. అది నీకు మాత్రం యిష్టమా ?

తిష్య : ప్రస్తుతాన్ని తృప్తిపరచటమే మన విధి. ప్రభూ ! భవిష్యదర్థము ప్రజలకో, విధికో వదలండి.

అశో : తిష్యా ! అశోకుడు 'దుష్టాశోకుడ'ని నిందలు పొందుతున్నాడు. కానీ, ఏంచేయను ? ఈ రత్నగర్భను- ఈ మహాసామ్రాజ్యాన్ని- ఈ నా భారతదేశాన్ని తుత్తునియలుచేసి పరులపాలు చేయుటాన్ని నేను సహించలేను- ఊహించలేను తిష్యా!

తిష్య : ఆ భయం మీకెందుకు? కావాలన్న వారు కాపాడుకోలేరూ?

అశో : కాపాడుకుంటే సంతోషమే— కానీ— తిష్యా— ఈపబడి పండే గద్దలై వాచి కాచుకున్నారు. అవకాశం కలిగితే సంపూర్ణ ప్రయోజనం కలగజేసుకుంటారు. ముక్కలుముక్కలైన జన్మభూమిని, భార

తభూమిని చూచి నువ్వు- తిష్యా - నువ్వైనా ఓర్వ
గలవా? చెప్పు?

తిష్య : మనకళ్ళఎదటే ఈ విప్లవాన్ని చూస్తామా?

అశో : అశోకుడు రాక్షసుడు, అశోకుడు నిరంకుశ పరిపాల
కుడు, అశోకుడూ హింసాస్వరూపం – కానీ – తిష్యా!
అశోకుడు తనదేశాన్ని, జన్మభూమిని, తనదేశమా
తను ప్రేమించాడు. చరిత్రకారు డిది మరుస్తా
డంటావా?

తిష్య : క్షమించండి. మీహృదయాన్ని నొప్పించాను.

అశో : చూచాయగా నాకూ కనపడుతూం దా విప్లవం.
తిష్యా! నే నిప్పుడు సామ్రాట్టును కాను. అశోకుణ్ణి-
స్త్రీప్రియుణ్ణి! అంతే- హృదయం నీకు విప్పి చెప్పేతీరిక
లేకపోయింది. నా ప్రజ- నావారు- ఎందరు! అబ్బ!

తిష్య యూస-

అశో : ఎందరు! ఎన్ని వేలమంది అనవసరమృతికి పాల్పడు
తూవుంటే నాకుమాత్రం ఆనందమా ?- కానీ-

[వెళ్ళాడు]

౭ వ ర ం గ ము

[ఒక బయలు. అందులో ఒక సమాధి. కారుచీకటి. నడిరేయి. సమాధివద్ద మినుకుమినుకుమని ఒక ప్రమిద. అక్కడే ఓ వృద్ధ తల విరియబోసుకొని కూర్చుంది. ఆ ప్రమిదవెలుగులో ఆ కళ్ళు, కన్నీటిజాలు మెరుస్తూంది.]

ఈ శాంతిసమాధిలో
ఈ మృత్యుపేటికలో
ఏ పేదజీవితము నిదురపోయెనో !
రాలిపోవు యీ పారిజాతములు
ఏ కన్నకడుపులోనిండుటాసలో !
జాలువారు యీ మంచుబొట్లు
ఏ ప్రేయసిరాల్చెడి బాష్పాంజలియో !
మినుకు మినుకుమని మెరయుప్రమిద
ఏ మర్త్యులకందని అమరసత్యమో !
సత్యమదేదో ? శాంతి అదేదో ?
పెనుభూతముగా పెరిగినహింస
విలయతాండవము సలిపెడిజగతిని
సత్యమదేదో ? శాంతి అదేదో ?

[అశోకుడు మారువేషంతో, రాధాగుప్తుడు వచ్చారు]

అశో : ఎవరది ? ఎవరు నువ్వు ?

వృద్ధ : మాతను.

అశో : మాతవు !

రాధా : ఎవరిమాతవు ?

వృద్ధ : లోకమాతను.

రాధా : మతికలిగే మాట్లాడుతున్నావా ?

వృద్ధ : హృదయం ఎదిగేవరకే నాయనా మతితోపని.

అశో : ఈ నడిరాత్రిలో ఇక్కడేంచేస్తున్నావు ?

వృద్ధ : తపస్సు .

అశో : తపస్సు !

రాధా : ఎందుకా తపస్సు ?

వృద్ధ : ఈ చీకటిని చెదరగొట్టటానికి.

అశో : ఈ చీకటిని చెదరగొట్తావా ?

వృద్ధ : అవును. అదిగో చూడు.

అశో : వట్టి చీకటి !

వృద్ధ : నీ కళ్ళకా చీకటిని చీల్చుకపోయేశక్తి లేదు. హృదయంతోబాటు దృష్టీ సంకుచితమౌతుంది. ఈ చీకటి దాటిపోతే శాంతిభాను చూస్తున్నాను.

అశో : శాంతి !

వృద్ధ : ప్రభాతం ఇంకెంతో కాలం లేదు. ఒక్క జాముం దేమో! అంతే! ఈ అంధకారం గాజు పెంకులా బద్దలైపోతుంది.

రాధా : వృధా కాలయాపన ! అది వెఱ్ఱిది !

వృద్ధ : [నవ్వుతుంది]

అశో : ఎందు కలా నవ్వుతావు ?

వృద్ధ : ఏడ్చిఏడ్చి అయింది. ఇక ఏడవలేను.

అశో : అశోకుని సామ్రాజ్యంలో ఏడవాల్సిన అవసరం లేదంటారు. ఎందు కా కన్నీరు ?

వృద్ధ : అశోకుడు ! సామ్రాజ్యం ! అశోకుని సామ్రాజ్యంలో ఏడుపుకాక ఇంకేముంది? అశోకునికి ఏడ్పించటం కాక ఇంకేం తెలుసు ?

అశో : ఎందు కలా అంటున్నావు ?

వృద్ధ: ఇదో చూడు. ఈముడుకాళ్ళముదుసలిని–యీముడుతలు పడ్డ శరీరాన్ని ఈ కళ్ళు కాళ్ళు లేనికాలంలో ఈవృద్ధాప్యంలో పుత్రుడే దిక్కని నమ్ముకున్న నాలాంటి ఎందరిహృదయాలలో కార్చిచ్చు రేపాడు! ఎందరి రక్తం కన్నీరుగా త్రాగాడు. ఇంతకన్న ఏడుపు ఏం కావాలి?

అశో : నీకొడుకు యుద్ధంలో పోయాడా?

వృద్ధు : ఒక్కగాని ఒక్కకొడుకు. ఎంత అల్లారుముద్దుగా పెంచాను - ఎంత నమ్ముకున్నాను ! కడుపున పెట్టుకున్నాడే. ఆ కళింగదేశవిజయం, ఈ విజయోత్సవం ఇస్తుందా తల్లి కా ఆనందాన్ని ? చెప్పు ?

అశో : వీరమాత వైనందుకు గర్వించు.

వృద్ధ : గర్వించా లనుకున్నాను. కానీ, ఆ అశోకుడికి హృదయం లేదూ?- రాజభక్తితో, రాజసేవతో అనాదిగా పునీతమైన వంశీయుణ్ణి - రాజభక్తితో ఎముకలు అరగదీసిపోసినవాణ్ణి - నా ఒకేకొడుకును, తన్ను ప్రేమించినవాణ్ణి అన్యాయంగా అసహ్య మృత్యుగహ్వరంలో తోశాడే - కృతజ్ఞత లేదూ?

అశో : ఎవరు? మహావీరుడా? రాజాజ్ఞాతిరస్కారం శిక్షార్హం.

రాధా : అశోకా!

వృద్ధ : ఎవరు? అశోకసామ్రాట్టు! నువ్వేనా అశోకుడవు! రాజాజ్ఞ! నువ్వేనా రాజు! శాంతిశబ్దం నీ కంతభయకారణ మైందా? మగధసింహాసనా న్నింతటి భీరువు అధిష్ఠిస్తా డనుకోలేదు.

అశో : సామ్రాజ్యక్షేమాన్ని ఆసించి.

వృద్ధ : సామ్రాజ్యం! క్షేమం! బానిసత్వపు అధమస్వరూపం అమాయకులను వీరులను మ్రింగుతూంది. ఇందరి తల్లుల కడుపులు రగిలించి, ఇందరి మాంగల్యాలు బల వంతాన హరించి నిర్మించే సామ్రాజ్యసౌధంలో- సామ్రాట్! ఈ హతభాగ్యుల పిశాచాలు తిరుగాడు తాయి! నీ సామ్రాజ్యకాంక్ష ఆ పిశాచాలరూపంలో నిన్ను వెంటాడుతుంది! స్వసంరక్షణకు తప్ప ఇతరులకు మృగాలుకూడా హానిచేయవే!

అశో : రాజధర్మం రాజ్యాలను జయించటం!

వృద్ధ : ప్రజలను పాలించటం కాదూ? సుఖపెట్టడం కాదూ?

అశో : సుఖం కష్టంయొక్క ఫలితం.

వృద్ధ : కానీ శాంతి హింసాఫలితం కాదు, కానేరదు.

అశో: అర్ధంలేనిమాట. ప్రకృతిలోనే హింస వుంది. బ్రతకటమే హింస.

రాధా : అశోకా! నీకు మతిపోతూంది. వృధాకాలయాపన.

అశో : కాదు పితా! ఇదేదో పెనుభూతం. ప్రజాహృదయప్రతి బింబంగా వుంది. ఈనాడే అటో ఇటో తేల్చుకోవాలి. యీ భావసమరంలో ఎవరిదో చావు.

వృద్ధ : సామ్రాట్! ప్రతిభారతీయుని హృదయంలో రేగిన ఈ అహింసాజ్యోతికి చావులేదు. ప్రతిశారీరక మరణం దీనికి అఖండ ఆధ్యాత్మికశక్తిని చేకూరుస్తుంది.

అశో : మేము తల్చుకుంటే నిముషంలో నాశనంచేయగలం.

వృద్ధ : నాశనం కాగలరు.

రాధా : రాజదండం దయనెరగదు తెలుసా?

వృద్ధ : ధర్మదండం భయమెరగదు. కలలు కంటున్నారు. ఇంటింట పూజలందుకొంటూన్న ఈ బుద్ధభగవానుని నువేమీచేయలేవు. నీకరవాలం ఏమీ చెయ్యలేదు సామ్రాట్! ఏనాడో అకస్మాత్తుగా ప్రభాతరేఖలలో సత్యం ఆగ్రహించి ఉగ్రరూపంతో నిన్ను నిద్రనుండి తట్టి లేపుతుంది. విస్తుపోయి చూస్తూన్న నీకళ్ళముందే వికారస్వరూపంతో నీ అధర్మసింహాసనం నీటిబుడగలా రూపరహితమైపోతుంది.

అశో : ఆఁ—

వృద్ధ : చంపేస్తావా, చంపేయ్! నీ రాజ్యంలో ఎవరు బ్రదికి వున్నారు? బ్రదుకేలేని రాజ్యంలో చావుకు అర్థమేముంది!

అశో : ఆఁ— ఈ అకుంఠితధైర్యం ఎక్కడినుంచి వచ్చింది?

వృద్ధ : పట్టిధైర్యం కాదు. ఆత్మబలం! కానీ సామ్రాట్!
ఒక్కొక నెత్తురుబొట్టు వేలకొలది ధర్మవీరులను
సృష్టిస్తుంది.

అశో : పితా! ఏ మీ శక్తి! నా చేతులు వణుకుతున్నా
యెందుకు?

రాధా : ఇది గారడీ! భారతభూమి దీనికి కొత్తకాదు.

అశో : కాదు పితా! ఒక్క స్త్రీ నా ప్రేవులను కదలించేస్తూంది.
ఏ మీ శక్తి!

వృద్ధ : సామ్రాట్! ఈ నిద్రాముద్రిత నిశాసమయంలోనే
ఒక్కసారి దర్శించు నీ రాజధానిని, ఎన్ని పీనుగకుప్ప
లపై నీ కళింగ దేశవిజయం కట్టబడిందో-

అశో : పితా! ఒక్కసారి నగరమంతా—

రాధా : అందువల్ల ప్రయోజనం లేదు అశోకా!

అశో : ప్రబలిపోతూన్న పరమతాన్ని ఉపేక్షించటం—

రాధా : అక్కడే దుర్బలత్వం ఏర్పడేది.

అశో : మాతా! నాకు దారి చూపుతావా?

వృద్ధ : చూడదలచుకొన్న వారికి చూపాల్సినవా రనవసరం.

అశో : మాతా నిజమనుకొని చేరబోతూన్నలోకాన్ని ఒక్క
నిమిషంలో మాయలోకంగా చేశావు. ఆలోకం మెల్ల

మెల్లగా శూన్యంలోకి అంతరిస్తూంది. మాతా! ఏది నిజం? ఏది ధర్మం? ఎవరిది జయం?

వృద్ధ : ధర్మానిది నాయనా!

అశో : అబ్బ! ఎంతతియ్యనిమాట! తల్లీ!

వృద్ధ : నాయనా!

రాధా : అశోకా! వట్టిమాయ. నీ మతి భ్రమిస్తూంది. నిన్ను ఇంద్రజాలంతో ఆడిస్తూంది. మరొక్క క్షణంలో నీ కిరీటాన్ని తన్నుకుపోతుంది.

అశో : నిజమా? మహాసామ్రాట్టును నీబానిస చేసుకోవాలను కొంటున్నావా? నీ కాళ్ళముందు మోకరిల్లి సామ్రాట్టుశిరస్సుపై ధూళిపోసి హర్షించాలనుకుంటు న్నావా?

వృద్ధ : సామ్రాట్!

అశో : పిశాచమా నన్నధోగతికి లాగకు!

[వెళ్ళారు]

ౘ వ ర ం గ ము

[నరకం. అందులో రెండుగదులు. ఒకగదిలో ప్రేమానందుడు. మరొకగదిలో మరెవ్వరో కొందరు]

ఒకగదిలో—

ప్రేమా : భగవాన్ !

ఈ అజ్ఞానలోకానికేనాటికి జ్ఞానభానోదయం.

ఈ ప్రజ ఏనాటికి పరస్పరానురాగపరిపూర్ణభావంతో శాంతియుతులై బ్రతుకుతారు.

ఏనాడు సమత్వసూత్రంమీద నిర్మింపబడుతుంది. ఈ సంఘం.

[చండగిరికుడు వచ్చాడు]

చండ : ఏయ్ ! ఆపు నీ జంగంబుజ్జి!

ప్రేమా: మండుతూన్న నీ ప్పొకకు చల్లనినీళ్ళుతాకితే అరుస్తుంది నాపాట నీచెవులకు ఈటెపోటుగా వుందా నాయనా!

చం : గర్వం. మహా మహాత్ముడవు! ఏదీ నాలుగ్గోడల్లో ఇమిడిపోయిందే అంతమహాత్మ్యం!

ప్రేమా: నేను వట్టి మానవుణ్ణి నాయనా! మీరూ మానవులు కావాలని కోరుతున్నాను.

చం : ఆఁ - [ఫట్ ఫట్]

ప్రేమా : అలసిపోయావా?

చం : ఆఁ – [ఫట్ ఫట్]

[ఒకభటుడు పరుగెత్తుకొచ్చాడు]

భటు : ప్రమాదం! ప్రమాదం! ప్రజలు శాంతివెంబడి పిచ్చె త్తినట్లు పరుగెత్తుతున్నారు. శాంతి మహారుద్రునిలా, చండికలా, కాళికామాతలా, ఆ కోలకళ్లల్లోంచి నిప్పు కలు కురిపిస్తూ వస్తూంది. ఆ ఆవేశం అశ్చర్యకరం! ప్రళయం వస్తుందేమో!

చం : శాంతి! ఎవ రా శాంతి?

భటు : మహావీరుని భార్య.

ప్రేమా : కాదు నాయనా! శాంతి అశోక సామ్రాట్టుకు, సామ్రాజ్యానికే శాంతిప్రదాయిని.

చం : ఆఁ——

[నేపథ్యంలో బృందగీత]

రగ్గిలింది ! రగిలింది !
ప్రజాహృదయము రగిలింది !
వీదళితమానవలోకమ్మంతా
ధర్మము నిలుపగ కదిలింది !
పేదలగుండెల షేర్చికట్టిన
అధర్మలోకం అదిరింది !

[మరొకగదిలో]

1 : కళింగదేశ దండయాత్ర ముగిసిందేమో!

2 : విజయోత్సవం.

3 : విజయోత్సవ మయితే ఆ అల్లకల్లోలం ఎందుకు?

2 : ఉత్సాహోత్సన్నం!

3 : అవేమి టా అరుపులు?

1 : ఎవ రా శాంతి?

2 : ఆః– యుద్ధానంతరం ఎప్పుడూ అగుపడే నాలుగునాళ్ళ శాంతి!

3 : కాదు! కాదు. అదిగో మహావీరునిభార్య శాంతి.

1 : ఆమె ముందు నడుస్తూంది.

2 : ప్రజ లామెను వెంబడిస్తున్నారు.

3 : స్త్రీలు, పురుషులు, వృద్ధులు, ఆబాలగోపాలం.

1 : తినతిండిలేక శల్యావశిష్టమైన యీ ప్రజల్లో ఇంతటిశక్తి, ఆవేశం ఎలా కలిగింది?

2 : ఏమో ! చూడండి ఆ రౌద్రమూర్తిని.

1 మహిషాసురమర్దిని.

3 : నాగుబాములా ఆ విగ్రహం ఎంతసాగింది!

1 : ఆచేతుల్లోని నరనరం మనకూడా అగుపడుతూంది. ఎంత ఉద్రేకం !

2 : ఇక్కడిభూమి అదురుతూంది.

3 : వచ్చేసింది—అదో-

జైజై మహదేవ్ ! జైజై మహదేవ్ !
లేవండోయ్ !
లేవండోయ్ ! ఇక రారండోయ్ !
శాక్యమహాముని సత్యామృతమున
సర్వసమత్వము వెలసిందీ !
కత్తులువలదోయ్ ! నెత్తురు వలదోయ్ !
భేరీ ఢంకా మూలనువేసి
శాంతి అహింసా సమరములోన
సత్యాగ్రహులై కదలండీ !

[ప్రజలు, వచ్చిపడ్డారు]

చండ : ఆగండి ! ఆగండి ! మీప్రాణాలు మీకుదక్కవు.

ప్రజ : మాప్రాణాలతో మాకు పనిలేదు.

చం : పో ! త్వరగా పో ! మహారాజులకు విన్నవించు. సైన్యాన్ని తీసుకరా ! కత్తినిచూస్తే వాళ్ళకు బుద్ధి చెప్తారు వీళ్ళు!

ప్రజ : సైన్యం ! ఇంకా ఎక్కడిసైన్యం ! ప్రజేసైన్యం, ప్రజలదే సైన్యం. రాజుసైన్యం పోయింది.

చం : ఆఁ—

ప్రజ : ఎందుకా 'ఆఁ'. ప్రజలంటే ఏమిటో నీ కింకా బోధ పడలేదు. ప్రజ్వరిల్లిన ప్రజాశక్తిప్రతిభ నింకా నువ్వు తెలుసుకోలేదు. అడ్డంతే. నరకంలో ప్రజాసేవకులకు అమాయకులకు స్థానం లేదింక. ప్రజాద్రోహులు, దోపిడి గాండ్రు, ఆ స్థానా న్నాక్రమించాల్సిందే.

చం : రాజభృత్యుణ్ణి నేను నాకంఠంలో ప్రాణాలుండగా ఆపని జరగనీను.

ప్రజ : ప్రజాద్రోహివి.

చం : రాజు దైవాంశసంభూతుడు. రాజద్రోహం దైవ ద్రోహం.

ప్రజ : ఆ నీతుల మత్తుమందులు మ్రింగేకాలం పోయింది.

చం : అయితే మీ రేంచెస్తారు?

ప్రజ : అవసరమైతే ఏమన్నా చేస్తాం.

[గదిలోంచి ప్రేమానందుడు]

శాంతీ ! దౌర్జన్యంమాత్రం వద్దు. మనది శాంతిసమరం. శాంతి అధ్యక్షతక్రింద అహింస నశించడం శాంతిని వెక్కిరించడం.

ప్రజ: ఈ చవటబారినతత్వం మాకువద్దు. హింసకు హింసే మృత్యువు. తొలగు.

శాంతి: ఆగండి! నామాట వినండి.

ప్రజ: సద్దు! సద్దు!

శాంతి: ప్రేమానందులవారు మనకీ చైతన్యాన్ని ప్రప్రథమంగా కలిగించిన మహాత్ములు. ఆయనమాటల అగాధంలో అమరమైన సత్యం వుంది. మీరు కొంత ఓపికపట్టండి. చండగిరికా! ఈలా చూడు. నీలాంటి మానవులు, నీ బంధువులు, నీ సోదరులు, నీ చెల్లెళ్లు, నీ స్నేహితులు.!!!

ఈలా చూడు! ఈ ఎండినకడుపులు, ఈ ఇగిరిపోయిన కళ్లు, ఈ తేలిపోయే కాళ్లు, ఈ ఇల్లాలు! ఎముకల గూళ్ళు!

ఈ క్షోభ, ఈ ఆకలి, ఈ అమాంగల్యం ఎవరికోసం? యోచించిచూడు, వీరిని చూచి నిర్ణయించుకో నీ కర్తవ్యాన్ని. వీరు విడుదల కోరుతున్నారు.

దేశాన్ని, ప్రజలను కాదని ఒక్క—రాజును—వీరివంక కన్నెత్తయినా చూడని రాజును సేవిస్తావా? దేశాని కోసం త్యాగం చేస్తావా యీ అశాశ్వత రాజకటాక్షాన్ని! చెప్పు?

చం:

శాంతి: పలక వేం?

ప్రజ: పలకడు. పలుకలేడు. పదండి, పగులగొట్టండి మహా త్ముణ్ని విడిపించండి.

[గదిలోంచి ప్రేమానందుడు]

శాంతీ! నాకోసం హింస ప్రారంభిస్తే నేను ప్రాయోప వేశం చేసుకుంటాను. వద్దు.

శాంతి: ఏం! చండగిరికా! నీది మాలాంటి హృదయంకాదా?

చం: తల్లీ! నీయిష్టం!

ప్రజ: జై శాంతిమాతకు జై! వీరశాంతికి జై! మహాత్ము నికి జై!

ప్రేమా: నాయనలారా!

ప్రజ: సద్దు! సద్దు!

ప్రేమా :ఉద్రేకంలో ఉత్తమమైన మానవజన్మ ప్రసాదించిన సత్యం, శాంతి, అహింసలను మరచిపోవద్దు. మీ ఆత్మాభిమానం, మీ శక్తి, మీ అహింసా వ్రతదీక్ష ఈనాడు యీ కారాగార కుడ్యాలను కూలదోసింది. మాకు స్వేచ్ఛను ప్రసాదించింది.

శాంతీ! నువ్వు ధన్యవు!

శాం: తమ ఆశీస్సు!

ప్రేమా : మన శాంతిసమరం ఇంకా సంపూర్ణం కాలేదను కుంటాను.

శాంతి: లేదు. మహారాజసందర్శనం మిగిలివుంది.

ప్రేమా: సరి, రాండి పోదాం.

త్యాగభూమిరా
భోగసీమరా!
చల్లనైనతల్లి మన భరతమాతరా,
ధర్మశీలరా!
కర్మభూమిరా!
అన్నపూర్ణమ్మ మన జన్మభూమిరా!
జై భారతావనీ! జై వీరజననీ!

[ప్రజలు జై జైలతో వెళ్లారు]

[చండగిరికుడు ఆ ప్రజాప్రవాహాన్ని చూస్తూ రాతి బొమ్మలా నిలబడి వున్నాడు]

౩ వ రంగము

[రాచనగరు. అశోకుడు ఉన్నాడు.]

[నేపథ్యగీతి]

కలదోయీ! కలదోయీ!
కలదోయీ నీ కన్నుల కందని
ఆరని దీపపు వెలుగు!
లేదోయీ నీ లేత తలపులకు
దానిని చేరెడి పరుగు!
విడవోయీ నీ నెత్తుటి కత్తుల
విజయమె నిజమను తలపు!
కనవోయీ నీ మానస మెరుగని
ధర్మపథానికి మలుపు!
హింసాజ్వాలల లోకమునంతా
కాల్చి వేయుంచెడి బ్రతుకు –
ఏ క్షణమునసో కూలిపోవును
మృత్యువు వశమై పదకు!
పెంచక పరచి యీ రాజ్యాకాంక్షతో
పాపపుగుండెలు పగుల
ఏ ఎడారిలో రాలిపోయెదవో
ఆశాసౌధము రగుల

అశో : అప్పు – [పెద్దగా అరిచాడు]

రాధా : [వేగంగావచ్చి] అశోకా! ఏమిటా కేక?

అశో : గురూ! ఇటు చూడండి. వట్టినెత్తురు. అంతా నెత్తురు.

రాధా : విశ్రాంతితీసుకో- కలవరపడుతున్నావు.

అశో : మీకు కనపడలేదూ?

రాధా : వట్టిభ్రమ! అంతే!

అశో : మరి ఆ మాత కేలా అగుపించింది? నాచేతులంతా రక్తమయంగా వుందని.

రాధా : అది నిన్ను మోసంచేసింది.

అశో : కాదు పితా! ... నేను నిలుచున్నభూమి హఠాత్తుగా క్రుంగిపోతుందేమో ... లేకుంటే - ఎందుకీ -

[ఒకభటుడు పరుగెత్తుకొచ్చాడు.]

భటు : ప్రభూ!

అశో : ఏమిరా!

భటు : చండగిరికులు-

అశో : ఏం?

భటు : ఆత్మహత్య చేసుకున్నారు.

అశో : ఆఁ —

రాధా : ఎందుచేతరా?

భటు : ప్రజలందరూ ఒక్కపెట్టున వచ్చిపడ్డారు. కారాగారం తలుపులు విరగదోసి అందరినీ విడిపించారు.

రాధా : బౌద్ధబిక్షువులను కూడా?

భటు : చిత్తం.

అశో : ఆఁ- మూఢులు. సమరానందుని—

భటు : చిత్తం!

అశో : చండగిరికుడు ఉక్కుగుండె. సామాన్యంగా జంకే వాడు కాడు.

[బయట అల్లకల్లోలం]

రాధా : ఏమిరా ఆ అల్లకల్లోలం?

భటు : ఊరంతా పొంగే ఏరులా వస్తున్నారు ప్రభూ!

అశో : విజయోత్సవం రేపని చాటించాము కదూ?

రాధా : విజయోత్సవం కాదేమో !

అశో : మరి?

రాధా : నాకు సందేహంగా వుంది.

అశో : ఏమి గురూ?

[సమరానందుడు వచ్చాడు]

అశో : సమరానందా!

సమ : ప్రభూ!

అశో : ఏ మూ హడావుడి?

సమ : ప్రభూ! ప్రజలు తిరిగబడ్డారు. పట్టణమొక్కొంకాకుంది.

అశో : ప్రజలు! ప్రజలు! సైన్యాన్ని [illegible] పట్టణమంతా నాశనమైనా సరే [illegible] ప్రజా [illegible] తలయెత్త కుండా చేయి! [illegible]! సిగ్గులేదు! ఇంత దూరం రానిచ్చావు! నీ [illegible] ధూళిలో పారేయలేకపోయావు!

సమ : క్షమించండి! ప్రభూ సైన్యబలం లేదు. ఆయుధాలన్నీ ప్రజలవశమైనాయి. ఒక్క యోధుడు కూడా మిగల లేదు. అదో ప్రభూ! అదో [illegible] భవయజ్ఞవిధ్వంస నాతుర వేగవతీనదీ [illegible], దాశరథీశరాసన విముక్త బ్రహ్మాస్త్రంలా - అదే ఆ ప్రజాప్రవాహం వచ్చేస్తూంది - వచ్చేసింది.

అశో : సమరానందా! ఏ మూ బెదరు? ఛీ! సైన్యాధ్యక్షుడు పిరికిపంద కావటం ఇదే మొదటిసారి.

సమ : సామ్రాట్! దేవరవారే చూడండి. ఆవేగానికి హిమా ద్రికూడా ఆగదు. ప్రకృతి తా [illegible] చెలరేగినట్లుంది. నగరు అదిరిపోతూంది. చూడండి ప్రభూ!

అశో : గురూ! నిజం!

రాధా : నిజమా?

అశో : అవును.

రాధా : కర్తవ్యం?

[శాంతిమాతకు జై అన్న కేకలు]

అశో : ఎవ రా శాంతి?

సమ : మహావీరునిసతి ప్రభూ!

అశో : ఆమె కెందు కా జై జైలు?

సమ : ఈ ప్రవాహాన్ని సృష్టించిం దామె! నడిపిస్తూన్న దామె! శాసిస్తూన్న దామె!

అశో : స్త్రీ!

సమ : అవును ప్రభూ! పాలబుగ్గల పసిది!

అశో : సిగ్గు! మన మానం పంకిలగత మవుతుంది! మహాసామ్రాజ్యాధిపతి ఒక్క ఆడుదానిశక్తికి- ఛీ! పచ్చి అవమానం!

రాధా : అశోకా:

అశో : గురూ!

రాధా : మన ప్రయాస వృథా!

అశో : గురూ! మీరూ! మీరూ అధైర్యపడుతున్నారా!

రగిలిందీ! రగిలిందీ!
ప్రజాహృదయము రగిలిందీ!
ప్రళయశంకరుని ఫాలనేత్రమటు
ప్రజాహృదయము రగిలిందీ
హింసావాదుల సమాధిమీద
శాంతిప్రపంచం లేచిందీ!
దాస్యవిమోచన దీక్షను బూనగ
కర్మవీరులను పిలిచిందీ!
ధర్మవీరులను పిలిచిందీ!
సప్తసముద్రా లెత్తివచ్చినటు
ప్రజాసేన యిది కదిలిందీ
రగిలిందీ! రగిలిందీ!

[శాంతి, ప్రేమానందుడు, నిరూప, రథ గజ తురగ పద దళాల నాయకులు, వెంబడే ప్రజలు వచ్చారు.]
[ప్రజల అరపులకు భూనభోంతరాళాలు అదిరిపోతూన్నవి. సమరానందునిలో ఏదో ఉత్సాహం, ఆనందాతిరేకత వల్ల అశ్రుకణాలు]

అశో : విజయా! నువ్వా వున్నావా? ఈ ప్రజాప్రవాహాన్ని చెదరగొట్టు!

విజ : అది కానిపని ప్రభూ!

అశో : అక్రమాన్ని శిక్షించవలసింది నీ విధి.

విజ : అక్రమాన్ని నిర్ణయించవలసింది యీజనవాణి! క్షమించండి.

అశో : రాజాజ్ఞ.

విజ : ప్రజలు ఏర్పరచుకోని ప్రభువు కధికారం లేదు.

అశో : ఆఁ. విశ్వాస్! నువ్వు?

విజ : నన్ను పోషించే వీరిని నేనూ ఏమీ చేయలేను.

అశో : రణవీరా! నువ్వు?

రణ : నావారిని నేను చంపలేను.

అశో : భీరువు! జయానందా! నువ్వు?

జయా : ఒక్క ప్రభువుకోసం ఇందరిని బలి యీలేను.

అశో : ప్రభువుకోసం కాదు, రాజ్యక్షేమానికి.

జయా : ఈ ప్రజే రాజ్యం. రాచనగరు కాదు. వారిమంచిని వారే నిర్ణయించుకొంటున్నారు. అది అధర్మం కాదు.

అశో : రాజద్రోహులు !

అందరు : బానిసలం, ఆత్మవంచకులం కాము.

అశో : సమరానందా! కానీ. వీరస్వర్గం ఆహ్వానిస్తోంది. ఇన్నాళ్ళు చేసింది యుద్ధం కాదు. నీ నామధేయం సార్థకంచేసుకో - గురూ! ఆశీర్వదించండి.

ప్రేమా : అశోకా!

అశో : ఎవరు! బౌద్ధపిశాచమా! ఉన్నావా! మొదట నువ్వే యీ కరవాలాని కెర కావాలి.

తిష్య : ఆగండి!

అశో : ఎవరు ?

తిష్య : నేనే !

అశో : తిష్యా! నువ్వెందు కొచ్చావు?

[ప్రజలు 'మాకీ పరిపాలన వద్దు' అని ఒక కేకగోల]

తిష్య: సామ్రాట్! ఏం చేయబోతున్నారు? ఎందు కీకరవాలం?

అశో : తిష్యా! ఇది రాజ్యాంగవిషయం.

తిష్య : రాణినైనా నేనూ రాజ్యంలో ఒక ప్రజనే. రాజ్యాంగ విషయాలు తెలుసుకునే అర్హత నాకూ వుంది.

అశో: కాదు. ఈఅధర్మాన్ని ఎదిరించివీరస్వర్గం పొందుతాను.

తిష్య : ఏది అధర్మం?

అశో : ఈ ప్రజావుద్యమం.

తిష్య : వారిహక్కును వారడుగుతున్నారు. అది అధర్మమేలాగవుతుంది?

అశో : రాజ్యం రాజుది.

తిష్య: సామ్రాట్! నిన్నునన్ను పోషించేది యీ ప్రజ. కష్టించి ఈ రాజ్యాన్ని కాపాడేది యీ ప్రజ! వీరందరూ లేకుంటే మీ రాచరికానికీ, నా పట్టమహిషిపదవికీ అర్థంలేదు; అసలు స్థానం లేదు.

ప్రజ : రాణిగారికి జై !

ప్రేమా : నాయనా ! దౌర్జన్యంచేత, ఆయుధబలంచేత పాలించటం కానిపని. ప్రేమ, అహింస మానవకళ్యాణ దాయకాలు.

శాంతి : సామ్రాట్! ఒక్కసారి సింహావలోకనంచేసుకో నీ జీవితాన్ని. అమాయకప్రజను ఆకలిమంటలకు ఆహుతి చేసి కుట్రతో, కుతంత్రంతో ఎలా పాలించారో!

నిరూ : నాలా ఎందరితల్లుల కడుపులు రగులుతున్నవి?

శాంతి : నాలా ఎందరు బలవంతవైధవ్యానికి గురిఅయ్యారు?

కాం : నాలా ఎందరు మానాభిమానాల నమ్ముకున్నారు?

1 : నాలా ఎందరు బిడ్డల్ని చేతులారా చంపుకున్నారు?

2 : ఈ క్షోభ ఊరికే పోతుందా?

తిష్య: సామ్రాట్! ఇందరిని రక్తస్రవంతిలో ముంచి, మీరే మేలుకోబోతారు? ఇందరిని వ్యతిరేకించి పరిపాలించేరాజ్యంలో మీ కేం భద్రత వుంది?

[అశోకుడు ఆలాగే వున్నాడు నిలబడి. చైతన్యంలేదు]

ప్రేమా: పశ్చాత్తాపం పాపాల్ని హరిస్తుంది నాయనా! అదిగో చూడు, ఆ ప్రేమజ్యోతి - ఆ త్యాగమూర్తి!

[అశోకుడు రాజాలంకారాలు ఒకటొకటిగా తీసేస్తున్నాడు]

ఇదిగో నాయనా! రక్తసిక్తహస్తాలను బుద్ధబోధామృతంతో పరిశుద్ధం చేసుకో! ఇదిగో నాయనా! ఆ మహానుభావుని ప్రసాదం.

[కాషాయాంబరాలిచ్చాడు. అశోకు డందుకున్నాడు]

అశో : ప్రజలారా!

రాజ్యం మీది ప్రజాశక్తి ప్రతిభ ఈనాడు తెలుసుకున్నాను.

ఈ అజ్ఞానిని మన్నించండి నా ద్రోహాన్ని మరచిపోండి.

తల్లీ! ఆశీర్వదించు. నా రాజ్యంలో ఇంతటివీరవనిత, ఇంతటిదేవత వుందని తెలియదు ధన్యుణ్ణి.
ఈ పాపిని ఆశీర్వదించు.

[జై అశోకసామ్రాట్టుకు జై!]

సామ్రాట్టును కాను, సన్యాసిని. ప్రభువును కాను, ప్రజాసేవకుణ్ణి. సెలవు.

[కలకలం - సన్యాసి కానక్కరలేదు- అని]

శాంతి : సామ్రాట్!

అశో : తల్లీ!

శాంతి : ప్రజాకంతం సన్యాసాన్ని ఆమోదించటంలేదు.

అశో : మరింకేం చేయమంటారు? శిక్షించమంటున్నారా? సత్యం. శిక్షార్హుణ్ణే. పచ్చని సంసారాలను కూలదోసిన మహాపాపం కట్టి కుడిపించకపోదు. సంసిద్ధుణ్ణి ప్రజలే నన్ను శిక్షించనీ. ధన్యుణ్ణి!

శాంతి: కాదు సామ్రాట్! ప్రజలకు మీపై వ్యక్తిగత ద్వేషం ఏమాత్రం లేదు. పరిపాలన అసహ్యంగావుంది. ఇంతటి విప్లవం కలిగింది. మీరు రాజ్యాధిపతులుగా వుండాలనే ప్రజలు కోరుతున్నారు.

అశో : ఇంకా యీ అమానుషకృత్యం నాకెందుకు తల్లీ! రాజుగా ఇంకా నరకాన్ననుభవించాలనే ప్రజలకోరికా! ఇదేనా నాకు వారిశిక్ష.

శాంతి : సామ్రాట్! పరిపాలనలో ప్రజలకు స్థానం వుండని వ్వండి. వారిమంచిని వారే నిర్ణయించుకుంటారు. అప్పుడు అమానుషం, నరకం రెండూ వుండవు.

ప్రేమా : ప్రేమ, అహింసలతో శాంతిని నెలకొల్పు నాయనా! అప్పుడు నీసామ్రాజ్యం స్వర్గసీమ.

అశో : నేను రాజుగా వుండాలనే ప్రజలకోరికా!

[అవును, అవును అని కేకలు]

అశో : మీ ఆజ్ఞను శిరసావహిస్తాను.

[జై అశోకసామ్రాట్టుకు జై]

అశో : శాంతీ! నీవు ధన్యవు. నీజన్మ సార్థకం. భావిభారత దేశ నారీలోకానికి ఆదర్శప్రాయవు. నీచరిత్ర అజరామరంగా స్మరణీయమవుతుంది.

నాప్రజ! నాదేశప్రజ! నావారు! ఎంతటిశక్తి! ఎంతటి ఉత్సాహం! ఎంతటి ఆత్మబలం!

ఇందరి సేవకుణ్ణి! నాజన్మ ధన్యం!

స మా ప్తం